

Studentski list **Teofil**

God. IV./2009./br. 1 (7)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU

TEMA BROJA

**Sv. Pavao u kontekstu
suvremenog pastoralnog djelovanja**

INTERVJU

PROMIŠLJANJA

MEDITACIJE

KUTAK SVAKODNEVNICE

Teofil

list studenata KBF-a u Đakovu

God. IV. (2009.), br. 1 (7)

ISSN 1846-1336

Izdavač:

Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu

Odgovara:

Doc. dr. sc. Vladimir Dugalić

Glavni urednik:

Vjekoslav Janković, V. godina

Uredničko vijeće:

Sanja Blažević, V. godina
Martina Kuveždanin, V. godina
Elvis Josip Nedanoski, IV. godina
Goran Tadić, IV. godina
Petar Kopunović Legetin, III. godina
Ana Marijanović, III. godina
Margareta Gregić, II. godina
Gabrijel Lukač, II. godina
Marko Čmrečnjak, I. godina
Marina Šuvaković, I. godina

Ostali suradnici:

Jelena Horvat, V. godina
Vladimir Jović, V. godina
Ivana Trbuk, V. godina
Jurica Galić, IV. godina
Ana-Marija Josić, IV. godina
Pavo Martić, IV. godina
Irena Barić, III. godina
Vlatko Glavaš, III. godina
Sanela Milišić, III. godina
Nikola Neretljak, III. godina
Maja Pažin, III. godina
Željko Štimac, III. godina
Marijan Lončar, II. godina
Ivan Benaković, I. godina
Ida Malnar, I. godina

Adresa uredništva:

KBF u Đakovu
Petra Preradovića 17
31400 Đakovo
Telefon: 031/802-402

Lektura:

Anzelma Salopek, prof.

Naslovna stranica:

Mihaela Pecnik

Grafička obrada:

Glas Slavonije d.d.

Tisak:

Gradska tiskara d.d. Osijek

Naklada:

800 primjeraka

List izlazi dva puta godišnje

Prilog potpore možete poslati na adresu Uredništva.

www.kbfdj.hr

1 Riječ urednik

3 Tema broja

5 Sv. Pavao- sužanj Krista

13 Barnaba - suradnik apostola Pavla

16 Prva kršćanka u Europi

18 ...Nađite nekog Židova imenom Akvila, rodom iz Ponta... sa svojom ženom Priscilom (Dj 18, 1-24)

23 Intervju....

24 Intervju s mr. sc. Lukom Marijanovićem

33 Promišljanja

35 Pojam nade u Pavlovim poslanicama

42 Pojam nade u pastoralnim ili pavlovskim poslanicama

44 Galileo Galilei

46 Teorija evolucije i Katolička Crkva: »Povodom dvjestote obljetnice rođenja Charlesa R. Darwina«

49 Obamini zakoni i Katolička Crkva

51 Meditacije

53 Ti i ja

54 Postanimo, kamenje zaglavno

55 Tebe trebam...

56 Živimo li u praznini ili u životu bez smisla?!

57 Kutak svakodnevnice

59 Vlač. Ivan Burik

60 Druga duhovna obnova za studentice i studente laike

60 Ženska nogometna ekipa našeg fakulteta

61 Studijsko putovanje studenata pete godine KBF-a u Đakovu

63 Ljetni ispitni rokovi

Piše: Vjekoslav Janković

Papa Benedikt XVI. otvorio je u subotu, 28. lipnja 2008. godine, u bazilici Sv. Pavla izvan zidina međunarodnu Godinu sv. Pavla, koja traje do 29. lipnja 2009. godine. Ušavši u baziliku zajedno s ekumenskim patrijarhom

je progonitelja kršćana sasvim proželo i obratilo. Pavao nije izbjegavao sukobe, nije tražio površni sklad već istinu. Radi nje je bio spreman odreći se izvanjskoga uspjeha, podnijeti progone i mučenja. Njegovo poimanje slobode nije uključivalo samovolju i egoizam, već je sloboda za njega bila neodvojiva od odgovornosti. Crkvu nije shvaćao kao neko udruženje koje želi sprovesti svoje zamisli, upozorio je Papa, u njoj je riječ o jednoj osobi - osobi Isusa Krista.

Čitava godina ima ekumensko značenje jer je poruka svetoga Pavla središte kršćanske vjere: evanđelje Isusa Krista, njegova smrt i uskrsnuće.

Obilježavanje Godine sv. Pavla

Bartolomejom I. kroz »Pavlova vrata«, koja će 365 dana biti otvorena hodočasnici, Papa je upalio plamen koji će gorjeti tijekom cijele godine. Papa i patrijarh zatim su se pomolili na grobu Apostola naroda, ispod glavnoga oltara. Na svečanoj ekumenskoj večernjoj koja je uslijedila okupila su se brojna visoka izaslanstva ostalih kršćanskih Crkava. Prema Riječi Benedikta XVI.:

Za Pavla vjera nije bila samo jedna teorija, jedno mišljenje o Bogu i svijetu, već osobno iskustvo Božje ljubavi koje

Stoga je Sveti Otac pozvao kršćane da dublje spoznaju učenje tog apostola, preko »liturgijskih, kulturnih i ekumenskih događaja, pastoralnih i socijalnih inicijativa inspiriranih Pavlovom duhovnošću.¹ Ponukani inicijativom i željom da se na suvremen način pristupi osobi i poslanju svetoga Pavla, te njegovo djelovanje primijeni na današnji kontekst života, odlučili smo ovaj broj Teofila posvetiti temi: *Sv. Pavao u kontekstu suvremenog pastoralnog djelovanja*. Opravdano kaže jedna stara pjesma: *Svako vrijeme svoje čari nosi*. Svako razdoblje minule povijesti imalo je osobe i događaje vezane uz nj, koji su sa sigurnošću obilježili određenu epohu kako na osobnom tako na društvenom planu, ostavivši trag i na buduće vrijeme. Prošlost, sadašnjost i budućnost su povezani, ni jedan vre-

Kip Apostola naroda

¹ www.svetazemlja.com

menski period ne može se ispravno razumjeti bez odnosa s drugim. Vazmeni događaj Isusa Krista (muka, smrt i uskrsnuće) ne odnosi se samo na jedan period, već je odredio budućnost cijeloga čovječanstva. U kontekstu takvih promišljanja, život apostola Pavla (1Kor 15, 10) obilježen je milošću Boga Isusa Krista. A Pavao je svojim životom i djelovanjem utjecao na definiranje kršćanske vjere, na razvoj i sazrijevanje svojih suradnika Barnabe, Akvile i Priscile te Lidije. Čitajući Sveto pismo, istražujući izvore, može se dosta naučiti od ovih osoba i primijeniti na konkretnu stvarnost pastoralnog djelovanja. Posrijedi su ljudi koji su svakako obilježili svoju epohu, posebice Pavao, koji je kršćanstvo utkao u druge kulture propovijedajući Grcima i Rimljanima. I u današnjem vremenu obilježenom relativizmom i hedonizmom na svim područjima ljudskog života, treba propovijedati Isusa Krista životom i riječju, danas više riječju nego životom. Kako,

na koji način? Današnji vjernik traži iskustvo što vrijedi da postoji novac ako ga ti nemaš, što vrijedi ljubav ako je nisi iskusio, što vrijedi vjera bez djela? Najveća drama današnjeg vremena jest jaz između evanđelja i kulture. Pavao, Lidija, Akvila i Priscila svojim životnim primjerom pokazuju kako nadvladati taj krucijalni problem koji nagrizi današnje kršćane. Upravo Pavao nosi epitet gorljivog misionara koji je pod svaku cijenu spreman svjedočiti Isusa Krista. Jasno je iz Svetog pisma da su žene imale određenu ulogu u kršćanskoj zajednici, u molitvi, euharistiji, misionarenju, pomaganju potrebitima, u poštovanju prema drugom. U Prvoj zajednici žena je bila ravnopravna muškarca, jer je obavljala određenu funkciju u vlastitoj zajednici, nije bila isključena iz crkvenih javnih poslova. Ni jedan kršćanin ne može ostati ravnodušan prema osobama spomenutim u tekstu.

*Bazilika Sv. Pavla
izvan zidina (Rim),
središte Jubilarne
Godine*

TEMA
TEMA
TEMA
TEMA

BROJA

Sv. Pavao u kontekstu suvremenog pastoralnog djelovanja

Hvalospjev ljubavi

Kada bih ljudske i anđeoske
jezike govorio,
a ljubavi ne bih imao,
bio bih mjed što ječi,
ili cimbal što zveči.

Kada bih imao dar proricanja
i znao sve tajne
i sve znanje;
kada bih imao puninu vjere,
tako da bih brda premještao,
a ljubavi ne bih imao,
bio bih ništa.

Kada bih na hranu siromasima
razdao sve svoje imanje,
kada bih tijelo svoje predao
da se sažeže,
a ljubavi ne bih imao,
ništa mi koristilo ne bi.

(1 Kor 13, 1-3)

Piše: Elvis Josip Nedanovski

O životu i djelu svetoga Pavla napisane su mnoge knjige i još više članaka. Čemu onda još jedan neuki članak o njemu? Zašto zahvatiti u misao koja nadilazi teologe već 2000 godina? Ipak ću se usuditi i napisati koju riječ o »sužanj Kristovom« (Flm 1,1) jer ju zaslužuje u ovoj godini kada Crkva na poseban način slavi Godinu sv. Pavla.

Sveti Pavao – sužanj Krista

Na prvi pogled izgleda kao da se pokušava iscrpiti sva misao koju sadrži poruka sv. Pavla. Ipak treba znati da susret s apostolom Pavlom nije ni najmanje lak. Taj susret je ozbiljan i u sebi krije opasnost da jednostrano ili čak pogrešno shvatimo taj grandiozni lik Pracrkve. Razlog tome krije se ponajprije u činjenici što on u sebi ujedinjuje suprotnosti progonitelja i apostola, farizejski zagriženog Židova i apostola pogana, genijalna mislioca i samozatajna propovjednika poruke križa, pisca dubokoumnih poslanica i čovjeka od mnogih neshvaćena, sumnjičena i napadana.¹

Prije nego se zadržimo na nekim njegovim teološkim obilježjima i postavkama treba reći i koju riječ o njegovu životu. Savao, odnosno Pavao (grč.: Σαούλ [*Saul*] ili Σαούλος [*Saulos*] i Παούλος [*Paulos*]; heb.: שאול התרסי [*Šaul ha Tarsi*]), rodio se vjerojatno oko 5. godine po. Kr. u Tarzu Cilicijskom (Dj 21,39). Novi zavjet njegovo rođenje promatra u svjetlu *poziva* pred Damaskom i prati sve do njegova skončanja u Rimu. Sam za sebe kaže: »obrezan osmog dana, od roda sam Izraelova, plemena Benjaminova, Hebrej od Hebreja; po Zakonu

farizej, po revnosti progonitelj Crkve, po pravdnosti zakonskoj besprijekoran« (Fil 3,5). U židovstvu je, preravno odan otačkim predajama, nadmašio mnoge vršnjake u svom narodu (Gal 1,13-14). Prema staroj rabinskoj predaji, svaki je Židov u petoj godini morao početi čitati *Toru*, u desetoj *Mišnu* (usmenu predaju),

¹ Usp. DUGANDŽIĆ, Ivan, *Pavao: svjedok i apostol Isusa Krista*, KS, Zagreb, 2002., str. 7.

u petnaestoj je započinjao s proučavanjem *Talmuda* (nauka), dok su ga u osamnaestoj trebali uvesti u Chupu (bračnu ložnicu).² Iz rečenoga možemo zaključiti da su tri čimbenika obilježila razvoj sv. Pavla: vjerski odgoj koji je primio od svoje majke i oca, grčko obrazovanje u Tarzu i biblijsko školovanje u Jeruzalemu.

Pavao se prvi puta spominje u Novom zavjetu na margini scene kamenovanja sv. Stjepana; tom zgodom sam narator bilježi: »Svjedoci odložiše haljine do nogu mladića koji se zvao Savao« (Dj 7,58b). Pavao se poslije ovog događaja, pošto je ispitao cijelu stvar, dao na progonstvo i to s dobrom vjerom. Radilo se, naime, o slavi Božjoj i o opstanku židovstva.³ Reputacija progonitelja ostat će dugo vremena prisutna u židovskoj zajednici u Jeruzalemu, zato i piše: »Zaklinjem vas, braćo, Gospodinom Isusom Kristom i ljubavlju Duha: suborci mi budite u molitvama Bogu upravljenima za me, da umaknem onim nevjernima u Judeji i da moja pomoć Jeruzalemu bude po volji svetima« (Rim 15,30-31).

Najznačajniji događaj u Pavlovu životu sigurno je poziv Uskrsloga Krista pred Damaskom koji se dogodio oko 34. godine. Luka važnost tog događaja naglašava tako što ga čak tri puta donosi u svojim Djelima apostolskim (9,3-19; 22,6-21; 26,12-18). Od tog događaja Pavao dijeli svoj život na dva velika dijela: vrijeme bez Krista i vrijeme »u Kristu«. Tako i sam može reći: »Živim, ali ne više ja, nego živi u meni Krist« (Gal 2,20). Milost koju je Pavao iskusio pred Damaskom shvatljiva je jedino u svjetlu drugog pojma – objave.⁴ Bilo je to prvo Kristovo objavljenje izvan Palestine i bez pre-

sedana u povijesti rane Crkve.⁵ Dakako da se ovdje ne stavlja Kristovo ukazanje Dvanaestorici na istu razinu s onim Pavlu. Susret s Uskrslim urodio je novim poimanjem same milosti. Poziv Abrahamu i njegov odaziv koji mu se uračunao u *pravednosti* sada se promatraju kroz perspektivu *milosti* – jer milost se očituje u Božjim darovima (Rim 4,18; Gal 2,16).

Želimo li sažeti Pavlov život u jednoj rečenici tada bismo ga mogli sažeti njegovom rečenicom: »Milošću Božjom jesam što jesam i njegova milost prema meni ne bijaše zaludna; štoviše, trudio sam se više nego svi oni – ali ne ja, nego milost Božja sa mnom« (1Kor 15,10). Čini se da je Pavao tu najkraće i istodobno naj snažnije sažeo ono što je sam mislio o sebi, da je on dijete milosti Božje koja je posve prebrisala njegovu prošlost progonitelja i učinila ga apostolom Isusa Krista.⁶

Pavao je oruđe izabrano da pronese ime Kristovo pred narode i kraljeve i sinove Izraelove (Dj 9,15). U svoja tri misijska putovanja u kojima je prešao preko 3000 kilometara i imao, kako nas Djela apostolska izvještavaju, dvadeset osmero bližih suradnika, naviještao je danju i noću Uskrslog Krista. Iščitavamo li njegove poslanice tada ćemo uvidjeti da taj broj uvelike raste. No, Pavlov najznačajniji vjerski prinos nije broj crkava koje je osnovao, nego njegovo shvaćanje da se kršćanstvo može odvojiti od »roditeljske« židovske kulture. Svodeći vjeru na njezinu bit, omogućio je da ona uhvati korijen i napreduje i među nežidovima.

Na svojem prvom misijskom putovanju od 45. do 48. obišao je gradove: Cipar, Paf, Salaminu, Antiohiju Pizidijsku, Ikonij, Listru i Derbu. Veliku podršku imao je u svome suputniku

² Usp. HOLZNER, Josef, *Pavao*, Verbum, Split, 2008., str. 23.

³ Usp. BRUNOT, Amédée, *Sveti Pavao i njegova poruka*, KS, Zagreb, 1995., str. 24.

⁴ Usp. DUGANDŽIĆ, Ivan, *Biblijska teologija Novoga zavjeta*, KS, Zagreb, 2002., str. 99.

⁵ LEE ASH, Anthony i OSTER, Richard, *Djela apostolska. Uvod i komentar*, LOGOS, Daruvar, 1997., str. 125.

⁶ DUGANDŽIĆ, Ivan, *Pavao: svjedok i apostol Isusa Krista*, str. 11.

– Barnabi, koji je bio muž čestit i pun Duha Svetoga (Dj 11,24).

Drugo putovanje bilo je neusporedivo ambicioznije od prvoga. Nakon što se rastao s Barnabom zbog nekih nesuglasica, Pavao bira Silu da ga prati na drugom misijskom putovanju (48.-51.) kroz Siriju i Ciliciju. Prošli su gradove: Derbu, Listru, Frigiju, Galiciju, Troadu, Samotraku, Neapol, Filipe, Solun, Atenu i Korint.

U proljeće 53. godine kreće na svoje treće, i posljednje, misijsko putovanje, zajedno s Titom (koje završava 57. godine). Cilj mu je bio Efez, a do njega je ovaj put stigao provevši neko vrijeme u Galaciji. Još je obišao Makedoniju (Filipe i Solun), Frigiju, Troadu, Milet, Tir, Korint i Cezareju.

Nabrojati sve što je Pavao učinio nije moguće u ovako kratkom vremenu i prostoru. Potrebno je još samo naglasiti dimenziju patnje koju mu je Krist obećao: »Ja ću mu uistinu pokazati koliko mu je za ime moje trpjeti« (Dj 9,16). Najbolje je da pročitamo što sam Pavao kaže o patnji poradi Krista:

U naporima – preobilno; u tamnicama – preobilno; u batinama – prekomjerno; u smrtnim pogiblima – često. Od Židova primio sam pet puta po četrdeset manje jednu. Triput sam bio šiban, jednom kamenovan, triput doživio brodolom, jednu noć i dan proveo sam u bezdanu. Česta putovanja, pogibli od rijeka, pogibli od razbojnika, pogibli od sunarodnjaka, pogibli od pogana, pogibli u gradu, pogibli u pustinji, pogibli na moru, pogibli od lažne braće; u trudu i naporu, često u nespavanju, u gladu i žeđi, često u postovima, u studeni i golotinji! Osim toga, uz drugo, salijetanje svakodneвно, briga za sve crkve. (2Kor 11,23c-28)

Svetoga Pavla nisu umorila ni putovanja ni nevolje, dapače, dala su mu još veći polet u

nasljedovanju Krista. Njegova teološka misao i danas ujedno zbunjuje i nadahnjuje. Mnoge je prenerazila i oduševila. U dvije tisuće godina postojanja kršćanstva nije se našao ni jedan teolog koji bi mu bio ravan. Zašto? S Pavlom sve postaje kršćansko. Stari zavjet biva mjestom gdje se Krist može susresti. Krist postaje »duhovna Stijena« koja je Židove pratila na njihovom putu u Obećanu zemlju (1Kor 10,4). Još više: *utopio* je sav Zakon u Krista – Krist *jest* Zakon. Za Damaščanskog obraćenika sve mora nositi obilježje Krista.⁷

Pošto je naviještao Radosnu vijest preko 30 godina i tako evangelizirao i misionario, došlo je vrijeme da dà konačno svjedočanstvo svoga života. Saslušan po drugi puta u Rimu, osuđen je na časnu smrt mačem. O tom događaju nam svjedoči rimski biskup Klement u Poslanici Korinćanima:

Pavao je zbog ljubomore i prepirke pokazao cijenu ustrajnosti. Pošto je sedam puta nosio okove, bio prognan, bio kamenovan, postao je navjestiteljem vjere na Istoku i Zapadu. Primio je istinsku slavu svoje vjere. Nakon što je sav svijet poučio o opravdanju i došao na kraj Zapada te mučenički posvjedočio pred upravnicima, tako je napustio svijet i oputovao na sveto mjesto. Postao je najviši uzor ustrajnosti. (5,5-7)

Euzebij Cezarejski nas izvještava u svom djelu *Povijest Crkve* da je Pavao umro u Rimu za vrijeme progona cara Nerona. Radilo se vjerojatno o 64. ili 67. godini. Danas se na mjestu Pavlova pogubljenja nalazi samostan trapista Tre Fontane koji svojom šutnjom čuvaju uspomenu na velikana kršćanstva. Malo dalje od njih nalazi se bazilika Sveti Pavao izvan zidina gdje se nalaze kosti Mučenika. Rečenica: »Meni je živjeti Krist, a umrijeti dobitak« (Fil

⁷ BRUNOT, Amédée, *Nav. djelo*, str. 38.

1,21) najbolje sažimlje vjeru i tajnu Apostola naroda.

1. Univerzalnost poruke spasenja

Događaj koji se dogodio pred Damaskom zasigurno ima širu povijesno-spasenjsku, dapače kozmičku dimenziju.⁸ On utire put iz židovskog partikularizma prema zreлом kršćanskom univerzalizmu. Pavlov navještaj i nastup najbolje možemo sažeti u dvije riječi »svima sve«. Zato i piše:

Jer premda slobodan od svijeta, sam sebe svima učinih slugom da ih što više steknem. Bijah Židovima Židov da Židove steknem; onima pod Zakonom, kao da sam pod Zakonom – premda ja nisam pod Zakonom – da one pod Zakonom steknem; onima bez Zakona, kao da sam bez zakona – premda nisam bez Božjega zakona, nego u Kristovu zakonu – da steknem one bez Zakona; bijah nejakima nejak da nejake steknem. Svima bijah sve da pošto-poto neke spasim. A sve činim poradi evanđelja da bih i ja bio suzajedničar u njemu. (1Kor 9,19-23)

Pavao u Kristu vidi ostvarenje poslanja židovstva, kojemu je temelj univerzalizam spasenja. Pavlov univerzalizam ima svoje korijenje u židovstvu⁹ njegova vremena, posebno u apokaliptičkoj književnosti. Pavao vidi kako su sva Božja obećanja ostvarena u Kristu. Zato u svojem misijskom djelovanju ide i dalje. Našavši se u Ateni, prolazeći pokraj njihovih svetinja uočio je žrtvenik *Nepoznatome Bogu* (Dj 17,23). To je Pavlu bio dovoljan znak da i Grci traže

živoga Boga. U grčkoj filozofiji nema mjesta stvaranju svijeta Božjim zahvatom, nema svijesti o dostojanstvu svakoga čovjeka, a još manje mogućnosti uskrsnuća. Čemu uskrsnuće ako je tijelo tamnica duhu i sav život grčki mudrac provede da se oslobodi od sužanjstva. Premda je Pavao bio neshvaćen i ismijan na Areopagu on je ipak navijestio ono što oni, ne poznajući, štiju. Tako *neki* povjerovaše te je Crkva u Ateni utemeljena.

Francuski ateistički filozof Alain Badiou uvidio je Pavlovo htijenje da Radosnu vijest oslobodi krutih ograda židovske zajednice. Po njemu, Pavao je ogradio Radosnu vijest »od svake uvjetovanosti raspoloživim, bilo etatičkim ili ideološkim općenitostima«. Uvidio je isto tako da Pavao u svojim poslanicama ne inzistira na obraćenju u židovstvo, ni na obrezanju, ni na društvenom staležu, ni na spolu. Ali nije uvidio da je poruka Radosne vijesti *Istina*, a ne bajka, izmišljaj.¹⁰ Oni koji su uvidjeli Istinu Radosne vijesti dali su se u nasljedovanje. Majka Terezija iz Calcutte znala je prepoznati i provesti Pavlov univerzalizam u svojem radu s umirućima. Prešla je granice koje su mnogi smatrali nemogućima. Godine 1950. osnovala je družbu Sestara misionarki ljubavi. Ugledavši se na svetoga Pavla, bila je svima sve, ali ne ona, već Krist u njoj. U najdubljoj svojoj poniznosti govori za sebe da je ona samo *olovčica* u Božjoj ruci,¹¹ te sve što je dobroga učinila pripisuje Božjem zahvatu.

Spomenimo još samo papu Ivana Pavla II. koji je bio novi apostol naroda. U 26 godina svoga pontifikata posjetio je 130 država. Proputovao je 1,2 milijuna kilometara. Obišao je zemalj-

⁸ Usp. DUGANDŽIĆ, Ivan, *Bog – sve u svemu. Odnos Krista i Boga u Pavlovoj teologiji*, KS, Zagreb, 1996., str. 64.

⁹ Kada govorimo o univerzalizmu u židovstvu, tada moramo imati na umu da se tu ne radi o klasičnom univerzalizmu. Židovi su bili raspršeni po cijelome Rimskom Carstvu, a uz njih su se našli i prozeliti –pridošlice. Ovakav univerzalizam (prozeletizam) je zatvorenoga tipa. Onaj tko želi prijeći u židovsku vjeru, mora se odreći svojega naroda i svoje kulture. Što se ne može reći za kršćanski univerzalizam.

¹⁰ Usp. BADIOU, Alain, *Sveti Pavao: utemeljenje univerzalizma*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2006., str. 11.-26.

¹¹ »Često se osjećam poput olovčice u Božjim Rukama. On je taj koji piše, On je taj koji razmišlja, On je taj koji čini pokrete, a na meni je samo biti olovkom.« Govor Majke Terezije u Rimu 7. ožujka 1979.

sku kuglu oko 30 puta. Posjetio je oko 850 gradova. Prvi je papa koji je posjetio gradove Azije, Afrike i Južne Amerike. Imao je 54 posjeta europskim državama (bez Italije), 15 posjeta Africi, 11 posjeta Srednjoj Americi, 10 posjeta Sjevernoj Americi, 9 posjeta Aziji, 8 posjeta Južnoj Americi, 4 posjeta Oceaniji i 3 posjeta Bliskom istoku. Putovao je gotovo do posljednjega dana.

Pavlov univerzalizam ne postoji bez snage Duha Svetoga. Njegova evangelizacija i misionarski pothvat djelo su Duha Svetoga. Stoga ni danas nije moguća nova evangelizacija ako ne postanemo kao Pavao: svima sve, tako da navještaj istine evanđelja prate i život po evanđelju i djela ljubavi.¹²

2. Spasenje u Kristu – teologija opravdanja

U Pracrkvi Pavao je bio općepoznat, ali nije bio općeprihvaćen. Obraćeni s židovstva, posebice farizeji i eseni, potkopavali su njegov autoritet. Glavna rasprava se vodila oko pitanja: Možemo li se spasiti a da ne obdržavamo Božje zapovijedi dane preko Mojsija? U poslanici Galaćanima Pavao svima daje na znanje: »Ali znamo: čovjek se ne opravdava po djelima Zakona, nego vjerom u Isusa Krista. Zato i mi u Krista Isusa povjerasmo da se opravdamo po vjeri u Krista, a ne po djelima Zakona jer se po djelima Zakona *nitko neće opravdati*« (2,16). Ova rečenica može se smatrati stožerom Pavlove teologije opravdanja.¹³ Nadalje, Pavao ističe zajedništvo u grijehu i Židova i pogana, zato je apsurdan njihov zahtjev za primanjem obrezanja i vršenjem Zakona. Onaj koji je pod zakonom mora vršiti sav Zakon, ali time prekidaju s Kristom i ispadaju iz milosti

(5,3s), jer »u Kristu Isusu ništa ne vrijedi ni obrezanje ni ne obrezanje, nego – vjera ljubavlju djelotvorna« (5,6). Pavao, promišljajući o sukobu koji je nastao oko obdržavanja Zakona, smjelo zaključuje: »Doista, ako je opravdanje po Zakonu, onda je Krist uzalud umro« (2,21b). Shvaćajući ozbiljnost tvrdnje koje je izrekao, Pavao poseže za starozavjetnim likom Abrahama i zaključuje: Abraham je opravdan vjerom, a ne Zakonom (3,6).

Svoju teologiju opravdanja dalje razvija u Poslanici Rimljanima. Nakon što je pokazao kako gnjev Božji jednako pogađa i pogane (1,18-32) kao i Židove (2,1-29), te uz pomoć Pisma i jedne i druge optužio za opću grešnost (3,1-20), Pavao trijumfalno najavljuje veliku novost koju je Bog izveo u Kristu:

¹²Usp. TOMIĆ, Celestin, *Sv. Pavao – apostol naroda. Sveopće spasenje*, u: Veritas

¹³Usp. DUGANDŽIĆ, Ivan, *Pavlova teologija opravdanja*, u: Biblija danas VI., (2008.), br. 3., str. 18.

Sada se pak izvan Zakona očitovala pravednost Božja, posvjedočena Zakonom i Prorocima, pravednost Božja po vjeri Isusa Krista, prema svima koji vjeruju. Ne, nema razlike! Svi su zaista sagriješili i potrebna im je slava Božja; opravdani su besplatno, njegovom milošću po otkupljenju u Kristu Isusu. (3,21-24)

Pojam »pravednost Božja« ne smijemo shvatiti u strogom juridičkom smislu, kao da je Bog sudac koji samo sudi i kažnjava. Smisao trebamo tražiti u eshatološkoj stvarnosti Pavlove poruke prema kojoj Bog hoće da se svi spase, bilo Židovi bilo pogani (1Tm 2,4). No, ipak, ovdje moramo posvetiti nekoliko riječi o »pravednosti Božjoj«.

Sadržaj Pavlova evanđelja, prema Poslanici Rimljanima, jest govor o *pravednosti Božjoj* koja se očitovala u Isusu Kristu, a koja ima za cilj čovjeka i njegovo spasenje i koja se u Apostolovoj propovijedi očituje kao »sila spasenja«. ¹⁴ Ni sam Toma Akvinski, kad Božju pravdu suprotstavlja Božjem milosrđu, ne navodi tekstove Novoga zavjeta koji govore o Božjoj pravdi, nego o Božjem gnjevu (Rim 9,22). ¹⁵ U biblijskoj teologiji taj pojam označava Božju vjernost i privrženost Savezu. U tom pojmu krije se Božja ponuda spasenja, zato se pravednost u Starom zavjetu izriče pojmovima: sedek – pravda; hesed – ljubav, emet – vjernost. Muka Gospodinova jest najviša objava Božje pravde, zato jer je to očitovanje Božje dobrote, milosrđa, ljubavi, kojom se ostvaruje sve novo u čovječanstvu i svemiru. ¹⁶

Zanimljivo je ovdje za uočiti da Pavao ima drugačiju koncepciju vjere nego što je mi imamo danas. Ona je čak različita od poimanje vjere u sinoptičkim evanđeljima i u Ivanovu

evanđelju. Predmet naše vjere nije više Bog koji bi bio čovjeku nedokučiv, nego Bog »koji je od smrti uskrisio Isusa, našeg Gospodina« (Rim 6,4; 8,11). ¹⁷ Vjera je čin prihvaćanja Isusove smrti i uskrsnuća kao od Boga omogućenog spasenja svakom čovjeku. ¹⁸ Pavao svoju vjeru utemeljuje u Kristu koji mu se objavio pred Damaskom. Zato i formulira kratku vjeroispovijest: »Ako ustima ispovijedaš da je Isus Gospodin, i srcem vjeruješ da ga je Bog uskrisio od mrtvih, bit ćeš spašen. Doista, srcem vjerovati opravdava, a ustima ispovijedati spasava. Jer veli Pismo: *Tko god u nj vjeruje, neće se postidjeti* (Rim 10,9-11).

Pavao, da bi istaknuo kršćansku vjeru legitimom nasljednicom starozavjetne tradicije, vidi u vjeri prvoga Židova, Abrahama, »proročki navještaj« kršćanske vjere. Abraham, praotac onih koji vjeruju, vjerovao je u uskrsnuće; kako bi inače Bog mogao podići potomstvo od mrtva mu sina Izaka? Dok je Abrahamova vjera utemeljena na Božjoj riječi, naša se temelji na samoj osobi Isusa Krista, umrloga i uskrsloga. Pavao izvodi biblijski dokaz: Abrahama nije opravdao ni Zakon, ni obrezanje, ni djela nego isključivo njegova vjera: »Abraham vjerova Bogu i to mu se uračuna u pravednost« (Gal 3,6). ¹⁹

Pavlova vjera jest vjera koja se oslanja na evanđelje s povjerenjem. Tako vjera u poslušnosti odgovara na Božje spasiteljsko djelo, koje se očitovalo u Isusovu križu i uskrsnuću, i tako ona otvara pristup čovjekovu opravdanju. ²⁰

3. Crkva – narod Božji i tijelo Kristovo

Kao veliki misionar i evangelizator, Pavao je na svojem putu osnivao zajednice. U svojim

¹⁴Usp. DUGANDŽIĆ, Ivan, *Biblijska teologija Novoga zavjeta*, str. 108.

¹⁵Usp. TOMIĆ, Celestin, *Savao, Pavao*, Provincijalat franjevac konventualaca, Zagreb, 1982., str. 433.

¹⁶Usp. Isto, str. 434.

¹⁷Usp. BRUNOT, Amédée, *Nav. djelo*, str. 115.

¹⁸Usp. DUGANDŽIĆ, Ivan, *Pavao: svjedok i apostol Isusa Krista*, str.106.-107.

¹⁹Usp. BRUNOT, Amédée, *Nav. djelo*, str. 115.-116.

²⁰GNILKA, Joachim, *Teologija Novoga zavjeta*, KS, Zagreb, 1999., str. 70.

poslanicama duboko razmatra i razvija ekleziološka pitanja. U ovom kratkom dijelu pozornost ćemo posvetiti dvama nazivima kojim Pavao označava Crkvu: narod Božji i tijelo Kristovo.

Pod pojmom *narod Božji* Pavao želi naglasiti legitimnost Crkve koje se krije u izvoru samog židovstva. Sam pojam *narod Božji* bitno je vezan uz Izrael. Razgraničenje i priključak, kontinuitet i diskontinuitet obilježavaju, prema tome, pavlovske refleksije o narodu Božjem, razgraničenje s obzirom na stari poređak, a kontinuitet u nastavku trajanja starih pojmova s novim smislom.²¹ Teološki pokušaj rješavanja problema Pavao ponovo nalazi u Svetome pismu. Ni ovdje nije moguće zaobići ulogu praoca Abrahama. Pavao smatra da Abraham postiže svoje pravo značenje time što je na temelju svoje nepokolebljive vjere, koja ga je opravdala, postao ocem svih koji vjeruju. I to ne u bilo koga, već u Isusa Krista. Ovdje je nadiđen židovski partikularizam u korist kršćanskog univerzalizma. U ovom kontekstu obećanje dano Abrahamu shvaća se ostvarenim tek s novim narodom koji se konstituira u Kristu. Abraham biva začetnikom novog izabranog Božjeg naroda. Taj narod Božji određen je vjerom i obećanjem, a ne obrezanjem i Zakonom, počinje se konstituirati u sadašnje vrijeme, što treba velikim dijelom zahvaliti i Apostolovu djelovanju.²² Tako Crkva, shvaćena kao narod Božji, jest zajedništvo onih koji vjeruju (u Krista), koje je već utemeljeno u Abrahamovom izabranju.²³

Još dublji nauk o Crkvi Pavao izražava sintagmom *tijelo Kristovo*. On uzima stoičku sliku države u kojoj se skladan odnos u državi uspoređuje sa skladnim odnosom u tijelu. Dakako da Pavao tu misao ne samo da produbljuje nego

i nadilazi. Događaj u korintskoj zajednici, gdje su se neki uzvisivali svojim darovima nad drugima, urodio je Pavlovim naučavanjem: »Različiti su dari, a isti Duh; i različite službe, a isti Gospodin; i različita djelovanja, a isti Bog koji čini sve u svima. A svakomu se daje očitovanje Duha na korist« (1 Kor 12,4-7). Nakon što je nabrojao mnoge darove koji su prisutni u Crkvi, on ide dalje te zaključuje: »Vi ste tijelo Kristovo i, pojedinačno, udovi« (12,27). Pavao se borio protiv nastojanja nekih u kršćanskoj zajednici da liturgijske i molitvene skupove pretvore u poligon za vlastito dokazivanje, jer to ne služi jedinstvu već ga ugrožava.²⁴ Pavlov govor o Crkvi kao tijelu Kristovu nije tek puki pokušaj prevođenja filozofske slike, metafore u teološki govor, već izraz dubokog misterija koji izvire iz odnosa Crkve prema Kristu u kojoj su kršćani na mističan način uronjeni. O jedinstvu Krista i Crkve najdublje progovara poslanica Efežanima u kojoj stoji napisano:

On je mir naš, on koji od dvoga učini jedno: pregradu razdvojnici, neprijateljstvo razori u svome tijelu. Zakon zapovijedi s propisima obeskrijepi da u sebi, uspostavljajući mir, od dvojice sazda jednoga novog čovjeka te obojicu u jednome Tijelu izmiri s Bogom po križu, ubivši u sebi neprijateljstvo. I dođe te navijesti mir vama daleko i mir onima blizu, jer po njemu jedni i drugi u jednome Duhu imamo pristup Ocu. (2,14-18)

Pavao je shvaćao Crkvu trajno otvorenom mogućnosti spasenja snagom Kristova križa i djelovanjem njegova Duha. Tako Krist, Duh Sveti i Crkva tvore neraskidivo jedinstvo.²⁵ U slučaju kada se to jedinstvo dovede u pitanje, kada se rađaju hereze koje razdiru Crkvu, tada Pavao ne poseže za nekim ljudskim uvjeravanjem

²¹GNILKA, Joachim, *Nav. djelo*, str. 101.

²²Usp. Isto.

²³Usp. Isto, str. 102.

²⁴Usp. DUGANDŽIĆ, Ivan, *Pavao: svjedok i apostol Isusa Krista*, str. 111.

²⁵Usp. DUGANDŽIĆ, Ivan, *Biblijska teologija Novoga zavjeta*, str. 118.

i argumentom, već podsjeća na navještaj evanđelja i prihvatanja vjere na početku. Izgradnji jedinstva trebaju poslužiti i darovi Duha koji su dani pojedincu, ali su uvijek usmjereni na zajednicu. Duh nije nikakva povlastica pojedinca, već životni princip cijele Crkve i zato i oni njegovi darovi koje pojedinac ima u većoj mjeri nego drugi, nisu dani njemu samom, nego na izgradnju cijele Crkve.²⁶

Zaključak

Apostol naroda, kako često znaju oslovljavati svetoga Pavla, jedan je od najznačajnijih likova u povijesti kršćanstva. Od gorljivog progoni-

telja kršćanske vjere postao je grandiozni lik navještaja uskrsne poruke. U dvije tisuće godina nije mu se našao ravnim ni jedan teolog u originalnosti misli. No, Pavao nije bio samo teolog koji je »nadvisivao« ovo zemaljsko, već teolog koji je u svojoj poniznosti znao reći i da je slab, jer tada je jak. Svoj život temeljio je samo na Kristu i ničem više. Na ustima mu se nije mogla naći nikakva nevaljala riječ već samo Krist. Poradi Krista sam je postao pronositeljem »ludosti« križa. Ugledamo li se u lik sv. Pavla puno možemo naučiti. Neka ova molitva bude početak našeg uranjanja u Krista zajedno s Pavlom.

**SLAVNI SVETI PAVLE,
APOSTOLE PUN ŽARA,
MUČENIČE IZ LJUBAVI ZA KRISTA,
DAJ NAM DUBOKU VJERU,
NEPOLJULJANU NADU,
GORUĆU LJUBAV ZA GOSPODINA
DA BISMO S TOBOM MOGLI REĆI:
»ŽIVIM, ALI NE VIŠE JA, NEGO U MENI ŽIVI KRIST.«**

**POMOZI NAM POSTATI APOSTOLIMA
KOJI SLUŽE CRKVI ČISTOM SAVJEŠĆU,
SVJEDOCIMA NJEGOVE ISTINE I NJEGOVE LJEPOTE
USRED TMINA NAŠEGA VREMENA.
S TOBOM SLAVIMO BOGA, NAŠEGA OCA:
»NJEMU SLAVA, U CRKVI, I PO KRISTU,
U VIJEKE VJEKOVA.«
AMEN.**

²⁶Usp. Isto, str. 118.-119.

Piše: IVAN BENAKOVIĆ

Povodom Godine apostolskog prvaka Pavla, potaknut sam napisati nekoliko rečenica o sv. Barnabi. Kao biblijsku ličnost, najčešće ga vežemo uz sv. Pavla, svima nam znanog apostola, obraćenika na kršćanstvo. No valja iznijeti i činjenice o samome Barnabi kako bi smo bolje razumjeli njegov lik i djelo te važnost njegova misionarskog djelovanja.

Barnaba – suradnik apostola Pavla

Ime Barnaba i nije stvarno ime ovoga čovjeka. Njegovo pravo ime je Josip, a rodom je s Cipra. Također znamo da je levit, a prema Djelima apostolskim (Dj 11,24) dobar čovjek, pun vjere i Duha Svetoga. U prijevodu, ime mu znači *sin utjehe*. Nadimak dobiva kako bi ga se razlikovalo od Josipa Barsabe, koji bijaše zajedno s Matijom kandidat za dvanaestoga apostola. Barnaba je član jeruzalemske zajednice, ali zbog potrebe antiohijske zajednice biva tamo poslan. Važno je znati da je Barnaba poznao grčki jezik te, nadasve, poganski mentalitet židovskih suvremenika. Upravo ta okolnost, kao i njegova odaynost kršćanskom pozivu, razlogom je Barnabina odlaska u Antiohiju sirijsku. Stigavši, obradovao se vidjevši postojanje čvrstih korijena kršćanske zajednice koju je trebalo dalje izgrađivati (Dj 11,23). Pred tom, tada novom zajednicom bilo je različitih poteškoća, a među njima i potreba za novim propovjednicima, širiteljima kršćanske vjere. Barnaba se ovom prilikom sjetio Pavla koji je imao veliku sposobnost govorništva, pa ga je uveo u ovu zajednicu. U to vrijeme Pavao je u Tarzu, gdje pokušava živjeti skrovitim životom, duhovno su pripremajući za misionarsko djelovanje. To je vrijeme njegova obraćenja s poganstva na kršćanstvo (Dj 9,4).

Pavao, poučen negativnim iskustvom u Damasku gdje su ga umalo ubili, ne želi poći. Spasila

ga je nekolicina kršćana, prebacivši ga u korpi preko gradskih zidina (Dj 9,20-25). Ne smijemo zaboraviti činjenicu kako se Pavla na tim prostorima još uvijek smatra progoniteljem Crkve, te da ga se ljudi boje.¹ Također Barnabina i Pavlova misija plod su i potreba antiohijske Crkve, oni nisu tamo otišli slučajno.² Zajedno kreću i na prvo misijsko putovanje u krajeve Listre i Ikonija, u razdoblju između 47. i 49. godine. Njihov zajednički misionarski put završava kada Barnaba sa svojim rođakom Ivanom, zvanim Marko, odlazi na Cipar te mu se tu briše svaki trag. Djela apostolska na ovom mjestu završavaju izvještaj o njemu.

¹ usp. Đ. HRANIĆ, *Prva misijska Crkva u Antiohiji*, u: Kateheza 18 (1996) 1, str. 63. – 67.

² usp. Đ. HRANIĆ, *Prva misijska Crkva u Antiohiji (II)*, u: Kateheza 18 (1996) 2, str. 123. – 129.

Prikazavši ove činjenice, ipak bih želio na suvremeniji način progovoriti o liku Barnabe, suradnika apostola Pavla, i približiti ga našim suvremenim tokovima. Kako sam naveo, Barnaba je širitelj kršćanstva među ondašnjim poganskim svijetom, a ova me činjenica navodi da se zapitam tko je danas širitelj kršćanskoga nauka? Tko je taj tko širi i svjedoči vjeru u Krista Isusa? Postoje li danas takvi ljudi uopće među nama? Pritom ne mislim na institucionalno djelovanje same Crkve, kojoj je zadaća širiti evanđeoski nauk. Mislim na ljude poput Barnabe, koji su spremni prihvatiti i porugu i odbacivanje okolnog svijeta radi kršćanskih ideala. Ne radi ovozemaljskih vrijednosti, nego radi onog višeg što nadilazi puko životarenje. No dobro, nije li ovo što se ja pitam u stvari besmisleno, jer svaki bi kršćanin po vokaciji trebao biti širitelj kršćanstva u zgodno i u nezgodno vrijeme (2Tim 4,2)? Trebao bi biti putokaz posrnulim ljudima koji su opterećeni stvarnostima materijalnog svijeta, da spoznaju da postoji i drugi put (Iv 14,6) koji vodi ispunjenju čovjekove sreće, onome za čime u krajnjoj liniji svi težimo, a to je zajednički život s Bogom. Dakako, ne samo ovozemaljski, već i onaj daleko važniji - u krilu Krista Uskrsloga (1Kor 13,12).

Barnaba o kojem ovdje govorimo bio je - riječima Majke Tereze - »palitelj svjetla«. Palio je svjetlo vjere tamo gdje ga nema napretek, među poganima svoga vremena. On je uprisutnjavao Kristov Duh svim ljudima. Danas to ljudima reći, znači izazvati blagi podsmijeh. Čovjek je navezan na dostignuća ovozemaljskoga. Od svojih životvornih komponenata, a to su duša i tijelo, razvija, na žalost, samo tijelo, a dušu ostavlja da »kopni« i sigurno pro-

pada. Prilikom našeg govora o ovom svijetlom liku prve Crkve, **važno je uočiti njegovu ulogu prilikom uključivanja apostola Pavla u život i liturgiju antiohijske Crkve. Na taj je način indirektno zaslužan za dalji razvoj Pavlova misio-narskog djelovanja.**

Uočljivo je i to kako je Barnaba poslanik Isusa Krista u Antiohiji, ta ga zajednica prepoznaje kao čovjeka iz kojeg izvire Duh Sveti. Prepoznaje ga kao nositelja zajedništva. Kada bi smo pogledali sebe i osobe oko sebe, što bi smo vidjeli? Čovjeka nalik Barnabi? Bojim se da ne. Čovjek se ne prepušta Duhu mudrosti da kroz njega djeluje, već radije »mudruje«, nepotrebno se iscrpljujući u potrazi za zemaljskim užicima. Taj čovjek suvremenoga svijeta uronjen je u duh kapitalizma koji sve više i sigurno izjeda i ono malo dobrog što je ostalo. Dolazi do stvaranja nove religije, religije kapitalizma, koji čovjeka ne vrednuje u onome što on jest (biće koje je Bog stvorio na svoju sliku), nego po onome koliko materijalno privređuje. Sa svih strana obasuti smo reklamama koje u nama bude osjećaj krivnje. Što će reći netko ako ne kupim ovakav ili onakav mobitel? TV neumorno nudi propagandu hedonističkoga ugođaja. Ono što čovjeku stvara osjetilni ugođaj materijalnog, neprestano je na TV repertoaru. Pitam se, kada je netko vidio na TV-u »reklamiranje« sadržaja koji krijepe i potiču osjetila naše duše, naše duhovne aspiracije? Ovakvim ponašanjem čovjeka javlja se u ljudima komponenta kapitalističkog poimanja svijeta, koja sigurno ne donosi mnogo dobra. Međutim, nije sve tako sivo. Postoje ljudi koji drže do svoje vjere. Ljudi koji su spremni »izvesti na pučinu« i biti svjedoci. Da njih nema, kršćanske zajednice, od Barnabe pa nadalje, ne bi postojale.

Veliku utjehu pruža činjenica da nebeski Stvoritelj neprestano skrbi među ljudima i bira istinske svjedoke (proroci, biblijski suci, apostoli, kršćanski vjernici, studenti teologije) na kojima je silna odgovornost svjedočenja kršćanskih vrijednosti po primjeru Barnabe, Pavla, Timoteja, Tita, Sile, sv.Franje i nepregledne vojske ostalih kršćanskih svjedoka tijekom povijesti spasenja. Jesu li kršćani (obitelji, svećenici, katehete, teolozi i drugi profili), u kontekstu današnjeg etičkog relativizma, pluralizma ponuda i načina življenja, obrata vrijednosti, spremni biti »sinovi utjehe« i svjedočiti Isusa Krista kao definitivnu objavu utjehe? Biti utjeha, zahtijeva stalnu komunikaciju s Trojedinim Bogom putem sakramenta euharistije, koja je znak utjehe koja se dogodila i

stalno se događa, ako se utjeha živi samo u kontekstu euharistijskog slavlja, a ne u kontekstu društva na taj način se živi dualistički. Čovjek je pozvan živjeti utjehu u svakodnevnom životu. Jer kako veli Drugi Izaija : *Tješite, tješite moj narod govori bog vaš. Govorite srcu Jeruzalema, vičite mu da mu se ropstvo okonča, da mu je krivnja okajana, jer iz Jahvine ruke primi dvostruko za sve svoje grijehe.* Prorok Izaija već je uočio potrebu utjehe u konkretnoj životnoj situaciji, a svima je poznata situacija izraelskog naroda, sasvim je sigurno da izraelski narod ne bi mogao napredovati u odnosu prema Bogu da ga nisu vodili ljudi koji su mu pružali utjehu, poput proroka, sudaca... Isus Krist u Govoru na gori reče: *Blago onima koji tuguju, jer će se utješiti.*

Piše: SANJA BLAŽEVIĆ

Prva kršćanka u Europi¹

Pavao se nalazio na svom drugom misijskom putovanju, praćen Silom i Timotejem. Vremenski, putovanje je trajalo dvije godine, od 49. do 51. godine. Riječ je o Pavlovu prelasku iz Male Azije u Europu: započelo je u Jeruzalemu, išlo preko Debre i Listre u Europu, i to u Makedoniju, Filipe, Solun, Atenu te završilo ponovnim povratkom u Jeruzalem, preko Efeza. Zaustavili su se u Filipima, prvom gradu u pokrajini Makedoniji na koji je Pavao naišao sa svojim suradnicima, i prvom gradu u Europi u kojem će Pavao utemeljiti crkvenu zajednicu. Luka opisuje Filipe kao rimsku koloniju koja je uživala slobodu samostalne uprave, izuzeća od poreza i doprinosu te zakon i prava talijanskih Rimljana, kao i sve druge rimske kolonije. Pisac svetog teksta spomenuo je subotu, što nam govori da su misionari tragali za židovskom skupinom. Pretpostavljali su da će bogomolja biti uz rijeku, jer su Židovi često molili na morskoj ili riječnoj obali kada nije bilo sinagoge. No, tu su susreli grupu žena, što je zapravo bilo iznenađujuće, jer je za Židove bogoštovni skup bio legitiman tek ako je na njemu sudjelovalo najmanje deset muškaraca. Među okupljenim ženama posebno se isticala bogobojazna žena imenom Lidija, bogata prodavačica purpura. Prikazujući tu ženu, Luka je istaknuo kako su riječ Božju primi-

li i bogati rimski plemići. Tijatira, rodni grad bogate prodavačice, nalazila se u anadolijskoj oblasti Lidiji, pa je ova žena vjerojatno prema svom zavičaju i dobila nadimak. Moguće da je bila obraćenica na židovstvo, no Luka spominje kako je Bog otvorio srce ove iskrene tražiteljice, što se dogodilo nakon Pavlova govora koji je Lidija pomno slušala i upijala. Neobično je što se s Lidijom krstio i sav njezin dom, iako je očito da je bila neudana ili udovica. Odmah nakon krštenja Lidija je zamolila Pavla i njegove pratioce da prime njezino gostoprimstvo kao potvrdu da su je prihvatili. To je razumljivo jer je praksa prvih kršćana bila da drugi kršćani borave u njihovu domu, a gostoprimstvo se smatralo više nego obveznim.

U svim biblijskih likovima i događajima nastojimo otkriti poruku koja nam je ostavljena. Kod danih osoba, mane i pogreške nastojimo izbjegavati, a vrline i dobre primjere slijediti. Cilj nam je, konkretno ovdje, u osobi Lidije, prodavačice purpura, otkriti vrline, jer je ona veliki uzor i primjer koji valja slijediti. O njoj ne znamo mnogo, osim da je bila jedna od žena koje su igrale važnu ulogu u ranoj Crkvi. Osim Lidije, poznate su đakonica Feba, Priscila, Julia i druge žene koje su svoje kuće stavile na raspolaganje članovima zajednice kako bi se mogli okupljati. Sudjelovale su na bogoslužjima, procale, molile, pomagale nevoljnicima i brinule se za misionare. Imale su iste funkcije u vođenju zajednice kao i apostoli, iako su bile vrlo rano spriječene u svojem djelovanju. Možemo se pi-

¹ usp. M. CRVENKA, *Svetopisamske žene*, Split, 1997., str. 182.-184.; K. KLISCH, *Djela apostolska*, KS, Zagreb, 1993., str. 100.-102.; A. L. ASH – R. OSTER, *Djela apostolska. Tumačenje Djela apostolskih*, Dobra vest, Novi Sad, 1986., str. 182.-184.

tati kakva je uloga žena danas u Crkvi? Imaju li onu važnost koju su tada imale ili, bolje rečeno, jesu li svjesne te svoje uloge i mjesta u Crkvi? Pisac svetog teksta dao nam je naznačiti kako je prva krštena osoba u Europi bila upravo žena. Možda je htio naglasiti i veći religiozni osjećaj žena, na kojeg je naišao posebno u Europi, no ostaje otvoreno pitanje je li i danas tako ili se situacija uvelike promijenila?

Nadalje, Lidijino obraćenje možemo povezati s nastankom »kućne Crkve«. Kao što je Isus sa svojim učenicima putovao od mjesta do mjesta, donoseći kraljevstvo Božje i spasenje, te bio većinom rado priman, udomljen i zbrinut, tu praksu su nastavili i njegovi učenici. Kuće su u prvoj Crkvi bile mjesta okupljanja zajednice, razmišljanja o riječi Božjoj, u kojima se Isus osjećalo u svojoj blizini, mjesta zajedničkog stola i slavljenja euharistije, služenja bolesnima i siromašnima. Takvom kućnom Crkvom postao je i Lidijin dom, ali i misijsko uporište za Pavla. Pavao i Sila su opet navratili u Lidijin dom kada su bili otpušteni iz zatvora u Filipima (Dj 16,40). Očito je da su se članovi zajednice okupljali kod Lidije, a ona je bila nešto poput predstojnice svoje zajednice. Tako je nastala prva kršćanska zajednica u Europi.

Osobno, Lidija je bila istinska tražiteljica i slušateljica riječi Božje, i zato joj je Gospodin otvorio srce. Prihvatila je Isusa Krista kao Otkupitelja i otvorila se Duhu Svetomu, što je promijenilo i osmislilo njezin život. Kao vrhunac obraćenja doživjela je krštenje. Lik ove žene pred nas stavlja pitanje kako i koliko mi otvaramo svoje srcu Gospodinu i koliko nas njegova riječ mijenja? Odmah si možemo postaviti pitanje doživljavamo li mi svoje krštenje kao obraćenje srca i »oblačenje u novog čovjeka?« Zahvaljujemo li Gospodinu za naše krštenje, započinjemo li svaki novi dan barem znakom križa, posvjećujući si riječi *U ime Oca, i Sina, i Duha Svetoga?* Lidija nije svoju sreću sebično čuvala, već ju je željela podijeliti s drugima. Svoju vjeru željela je praktično živjeti, što je vidljivo u pružanju

gostoprimstva Pavlu i njegovim suradnicima. S velikom im je poniznošću i molećivo iskazala tu svoju želju. Pitanje je koliko smo mi danas spremni krenuti za Isusom i njega svjedočiti, ako nemamo sve osigurano? Vjerujemo li mi da će Gospodin providjeti neku »Lidiju« koja će nam olakšati bar nakratko životni put i pridonijeti našem cilju? Također, možemo se pitati koliko smo sami spremni biti oni koji će potrebnima priskočiti u pomoć, pa i ponuditi im svoj dom? Kako i koliko ljude primamo u dom svojeg srca, i je li im uopće tako udobno? Osjećaju li se doista pozvanima? Pavao će, što inače nije bio njegov običaj, prihvatiti njezino gostoprimstvo. Poznato nam je kako se Pavao najradije sam brinuo za svoje potrebe i izdatke, no Lidijin poziv ipak nije odbio; možda jer je istinski željela ono što je zamolila. Isusovim poslanicima je ponudila svoj dom i time pridonijela i olakšala širenje Radosne vijesti. Vjerojatno je u njezinu domu nastala *domus ecclesiae* (usp. 16,40). Tako je njezin dom postao »kućna Crkva«. Pitajmo se je li naša kuća, naša obitelj, »Crkva u malom« i koliko nastojimo i dopuštamo da to ona zaista i bude? Kakva je naša misijska svijest te na koji način i koliko pomažemo misije? Ili samo dajemo od svojega suviška, i tako umirujemo svoju savjest, a Radosnu vijest neka šire oni koji su za to »zaduženi«, kao da je riječ samo o navještaju riječi Božje, a ne i o svjedočanstvu života.

Činjenica je da je evanđelje u Europu stiglo na jedan neobičan način, nadasve neočekivan i skroman. Dok smo promatrali svečan navještaj na Areopagu, i to pred učenim ljudima, filozofima, navještaj Radosne vijesti na Cipru pred državljanom, evanđelje u Europu dolazi tiho i skromno. Neobično je i što su prvi adresati bile žene. Iako opisano samo u nekoliko redaka Svetog pisma, ponašanje i djelo jedne od tih žena ostavilo je dosta prostora za razmišljanje o našem kršćanskom životu. Nastojmo svoju vjeru oživjeti i provesti je u djelo baš kao što je to znala Lidija, prva kršćanka u Europi, pridonoseći tako širenju Radosne vijesti, koju je raznosio gorljivi misionar i navjestitelj sveti Pavao.

Piše: MARTINA KUVEŽDANIN

...NAĐE NEKOG ŽIDOVA IMENOM AKVILU, RODOM IZ PONTA... SA SVOJOM ŽENOM PRISCILOM (USP. DJ 18, 1-24)

Dj 18, 1-24

»Nakon toga napusti Pavao Atenu i ode u Korint. Ondje nađe nekog Židova imenom Akvilu, rodom iz Ponta, koji netom bijaše došao iz Italije sa svojom ženom Priscilom jer je Klaudije naredio da svi Židovi napuste Rim. Pohodio ih je i, kako bijahu istog zanimanja, ostao kod njih i radio. Po zanimanju bijahu šatorari. Svake je pak subote raspravljao u sinagogi i uvjeravao Židove i Grke.«

Dj 18, 24-26

»Uto neki Židov imenom Apolon, rodom Aleksandrijac, čovjek rječit i upućen u Pisma, stiže u Efez. On bijaše upućen u Put Gospodnji pa je vatrene duše govorio i naučavao pomno o Isusu, premda je znao samo za Ivanovo krštenje. Poče on tako smjelo govoriti u sina-

gogi. Čuše ga Priscila i Akvila, uzeše ga k sebi i pomnije mu izložiše Put Božji.«

Rim 16, 3-5

»Pozdravite Prisku i Akvilu, suradnike moje u Kristu Isusu. Oni su za moj život podmetnuli svoj vrat; zahvaljujem im ne samo ja nego i sve Crkve pogana. Pozdravite i Crkvu u njihovoj kući.«

1 Kor 16, 19

»Pozdravljaju vas crkve azijske. Pozdravljaju vas mnogo u Gospodinu Akvila i Priska zajedno s Crkvom u njihovu domu.«

2 Tim 4, 19

»Pozdravi Prisku i Akvilu i Oneziforov dom!«

Čitajući ove retke Sv. pisma, vjerujem da smo zastali i pomislili kako se vjerojatno radi o dvije žene neobičnih imena. Iako vrlo zanimljiva ona se ne odnose na dvije »suradnice«, već bračni par koji je imao izuzetno značajnu ulogu u doba poslijeuskrasnih početaka Crkve. Usto, podsjećaju nas i na jedan drugi par, na Ananiju i Safiru, koji su zauzeli negativan stav i doživjeli tragičan svršetak (usp. Dj 5,1-11).

KRONOLOGIJA

Prema Dj 18, 1-3, Pavao je došao u Korint oko 50. g. i ostao 18 mjeseci. Židovi su ga pokušali

izvesti na sud pred novog prokonzula Galiona, no on je odbio presuđivati u strogo vjerskim sporovima. Pavao je propovijedao Židovima i poganima i tako upoznao židovski bračni par Akvilu i Priscilu, koji su mu osigurali mogućnost rada, ali i postali njegovi dugogodišnji suradnici u evangelizaciji. Vrijednost ovoga bračnoga para, i njihove izvanredne ljudske osobine, Pavao je brzo prepoznao i prihvatio ih kao svoje pomoćnike i suradnike, a oni su mu ponudili svoje gostoprimstvo.

PODRIJETLO

Imena Akvila i Priscila latinskog su oblika, a muškarac i žena koji ih nose bili su židovskog podrijetla. Akvila je Židov rodом iz Ponta, dijaspore sjeverne Anatolije, uz obalu Crnoga mora, koji se u Korint doselio iz Rima sa svojom ženom Priscilom.¹ Luka je grecizirao njegovo latinsko ime Aquila (orao) u Akylas, a ženino ime je zabilježio kao latinski deminutiv Priscilla, dok je Pavao navodi kao Prisku (prvotna, starinska).² Luka bilježi da su se ovi kršteni Židovi upravo doselili iz Rima, jer je Klaudije bio naredio izgon uglednijih Židova iz glavnog grada države. U svom djelu »Vita Claudii« Svetonije svjedoči da je glavni razlog izгона bila javna svađa ili neredi »zbog nekog Kreста“, kako nepreciznim izričajem označuje Isusa Krista. Kršćanski pisac, Orosius oko 400 g., svjedoči da je to bilo u devetoj godini Klaudijeve vladavine, što bi bilo 49. g.

Pretpostavlja se da je ovaj bračni par u Rimu prihvatio kršćanstvo, te da su zbog svog ekonomskog položaja rimskim vlastima morali biti poznati kao utjecajni židovski stanovnici glavnog grada. Zajedno s drugim židovskim uglednicima bili su kažnjeni izgonom iz Rima

i Italije, kako bi neredi »zbog Krista« time prestali. Akvila i Priscila morali su biti ne samo ugledni Židovi, nego i vatreni pobornici vjere da je Isus Nazarećanin obećani Mesija, Krist. Zato su s drugim židovskim uglednicima bili istjerani iz grada, što je bila relativno česta državna kazna za protivnike i kritičare režima. »U ovom slučaju Klaudijev edikt kao profani događaj dobiva upravo providonosno značenje. Time Pavao nailazi na dvije osobe kod kojih ne samo da nalazi privremeni posao, nego i koji postaju njegovi važni suradnici.«³

ZANIMANJE

Akvila i Priscila bili su po zanatu skenopoioi, što doslovno znači »šatorari«, ali se u Pavlovo doba pod tim razumijevalo i »kožare«. Šatori su se proizvodili od platna načinjenoga od kostrijeti, ali i od kože. Pavao se u svojim poslanicama češće poziva na razlog uzdržavanja sebe i suradnika vlastitim radom; nije želio tražiti uzdržavanje i tako otežavati evangelizaciju. Iz Pavlova inzistiranja na vlastitom radu, a uspomena na to bila je još živa u vrijeme pisanja Djela, možemo s pravom pretpostaviti da je njegov dodir s ljudima toga zanata i njihovim mušterijama omogućavao prve dodire u dotičnom gradu uopće. Vjerojatno je i sama radionica bila mjesto Pavlova misionarskog propovijedanja i poučavanja.

AKVILA I PRISCILA U EFEZU

Kad je sv. Pavao u Korintu završio svoju misiju te se htio vratiti u Siriju, za pratioce je uzeo ovaj bračni par. Oni su ga pratili samo do Efeza, gdje su ostali, a on je produžio u Palestinu. Tamo su se, osim obrtom i trgovinom, bavili i apostolatом. Imali su odlučujuću ulogu u upotpunjavanju kršćanske formacije aleksandrijskoga Židova Apolona. Budući da je on samo površinski poznaо kršćansku vjeru,

¹ Usp. ZOVKIĆ, M., *Poslužitelj Krista među poganima. Egzegetsko – teološke studije o Pavlu*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 2008. str. 124.

² Usp. Isto, str. 71.

³ Isto, str. 71.

»Priscila i Akvila uzeše ga k sebi i pomnije mu izložiše Put Božji« (Dj 18,26), nakon čega je mogao poći na misijski rad u Grčku. Pavao je za vrijeme trećega misijskog putovanja boravio u Efezu tri godine i odatle slao svoje izaslanike i pisma zajednicama koje je osnavao. U 1 Kor 16, 19, koju je pisao iz Efeza oko 57. g., kaže: »Pozdravljaju vas mnogo u Gospodinu Akvila i Priska zajedno s Crkvom u njihovom domu.« To znači da su bračni par Akvila i Priscila svoj dom stavili zajednici u Efezu na raspolaganje za liturgijske sastanke i da su bili od velike koristi samom Pavlu.⁴ Takav se skup nazivao »Crkvom«, grčki ekklesia, to jest

svetim zborom. Kršćani doista sve do kraja 3. stoljeća nisu imali vlastitih mjesta bogoštovlja. U početku su tome služile židovske sinagoge, sve dok se kršćanstvo nije izdvojilo od svoje židovske matice i primilo vlastiti identitet. Tome su potom služile privatne kuće nekih kršćana, koji su stoga povremeno (vjerojatno svakih sedam dana) preoblikovali svoje domove u prave crkve u kojima se čitalo Sveto pismo i slavila euharistija (usp. 1 Kor 11,17-34).

POVRATAK U RIM

Najljepši kompliment Priscili i Akvili izrekao je Pavao na početku Poslanice Rimljanima pozdravljajući 25 osoba u rimskoj zajednici. Uočavamo najprije da ovoga puta žena stoji na prvom mjestu, što znači da je nakon njihova povratka u Rim Priscila nadmašila svoga muža u služenju svetima.⁵ Pavao ih naziva suradnicima, synergoi, u Kristu Isusu. Iz njihova preseljenja u Efez, pa zatim u Rim, naslućujemo da su se selili upravo radi Pavla. Želja im je bila da mu svojim radom i poznanstvima omoguće plodno djelovanje tijekom trogodišnje misije u Efezu i u vrijeme planiranja preseljenja na Zapad, preko Rima. Da Pavao nije prema njima postupao s poštovanjem, ne bi ih nikakvim prijetnjama mogao prisiliti na uslužnost. Ništa se sa sigurnošću ne može utvrditi o vremenu i mjestu smrti tih vrijednih Pavlovih suradnika. Bizantski sinasar spominje ih 13. veljače kao »apostole i mučenike«. Kasnija hagiografska predaja dala je sasvim osobito značenje Priscili, premda ostaje problem njezine identifikacije kao Priscile mučenice. U Rimu imamo crkvu na Aventinu posvećenu svetoj Priski, kao i Prisciline katakombe na Via Salaria. Tako je očuvan spomen na jednu ženu koja je zasigurno bila vrlo aktivna i od osobite vrijednosti u povijesti rimskoga kršćanstva. Rimski

⁴ Isto, str. 74

⁵ Usp. Prisca/Priscilla, u: *Women in Scripture*, Carol Meyers (ur.), Grand Rapids, Michigan / Cambridge, U.K., str.136.

martirologij blagdan Akvile i Priscile spominje 8. srpnja. »Uz zahvalnost onih prvih Crkava o kojoj govori Pavao, moramo pridodati i našu, jer zahvaljujući vjeri i apostolskoj zauzetosti svjedoka kao što su Priscila i Akvila kršćanstvo je stiglo do našeg naraštaja.«⁶

»AKVILE I PRISCILE« DANAŠNJIH DANA

Ovaj par posebno pokazuje koliko je važno djelovanje kršćanskih supružnika. Promatrajući ih, svatko se od nas pita ima li danas tako požrtvornih bračnih parova, koji su spremni sve ostaviti i poći u nekršćanske krajeve naviještati Radosnu vijest? Ovo pitanje čini mi se pomalo preuzetnim, kada znamo za krizu kršćanstva u obiteljima koje definiramo kao žive stanice Crkve. Često susrećemo djecu koja tek na školskom vjeronauku uče kako moliti, stoga se čini kako i nije potrebno da naši bračni parovi idu u daleke zemlje, već trebaju poći od vlastite djece, svojih susjeda, prijatelja. Vjerujemo da ima istinskih kršćanskih bračnih parova, koji se žele ugledati u revnost, odlučnost i spremnost Akvile i Priscile, ostaviti sve i krenuti za Pavlom.

Razmatrajući ovu temu, nameće se i pitanje odnosa obitelji prema svećenicima, župnicima, redovnicima. Vidimo kako su Akvila i Priscila Pavlu ponudili svoje gostoprimstvo. Time i mi možemo biti potaknuti da otvorimo svećenicima i redovnicama vrata svojih domova, i to ne samo u vrijeme blagoslova kuća. Naši župnici, redovnici, časne sestre, pa i vjeroučitelji, poput Pavla misionare od župe do župe, od škole do škole. Teško je biti uspješan na njivi Gospod-

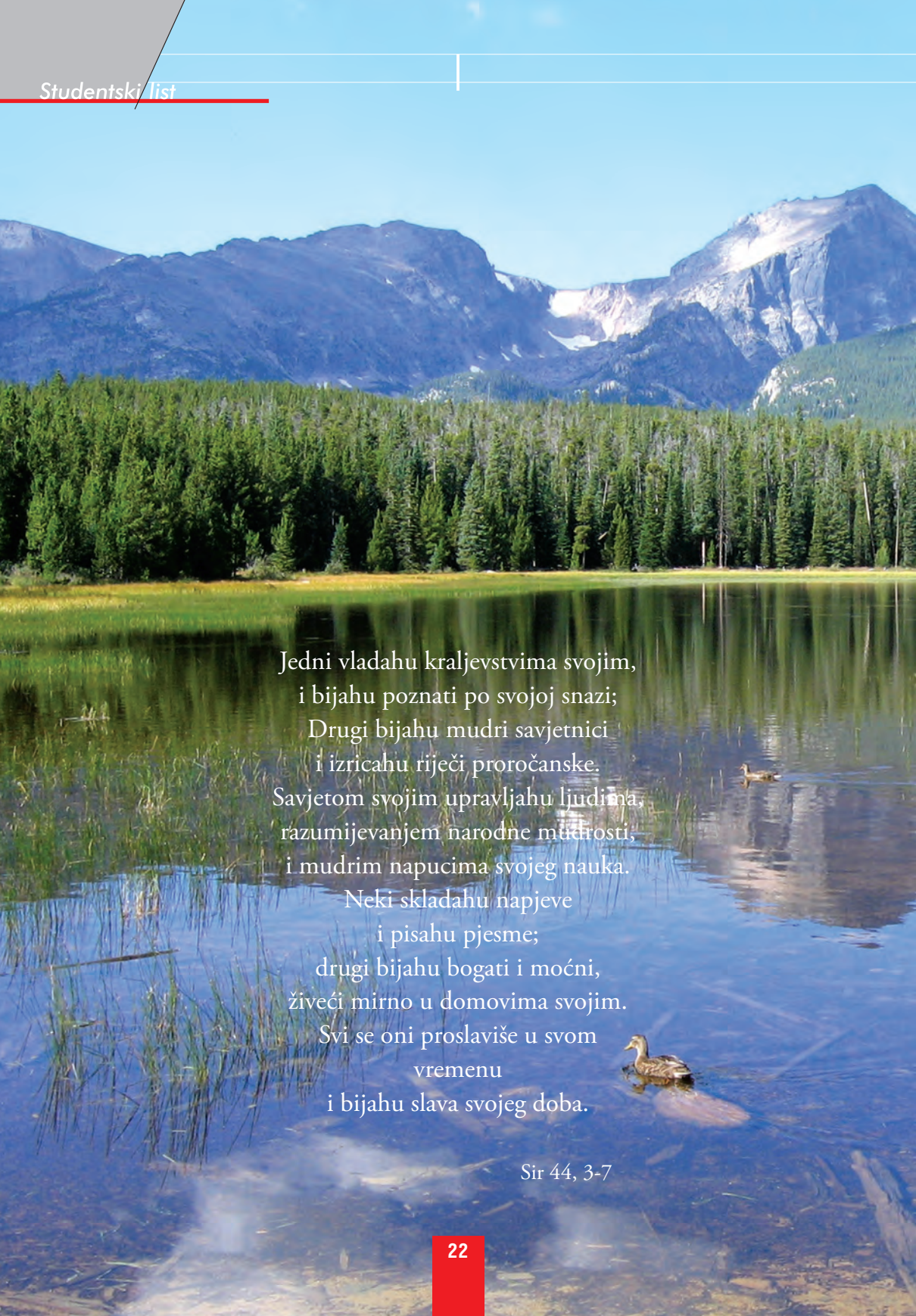
njoj bez suradnika koji su revni, odani i spremni priskočiti u pomoć u svim situacijama.

Istaknuli smo kako se Pavao prema ovom bračnom paru odnosio s velikim poštovanjem. Da nije bilo tako, sigurno ih ne bi mogao prisiliti da ga prate. To je ključno u svim našim međusobnim odnosima, jer kada zamijetimo da nas netko tretira s poštovanjem i s ljubavlju, spremni smo ljubavlju i poštovanjem uzvratiti. Uz to ako uvidimo kako je zauzimanje za neku stvar vrijedno i korisno, uzvratit ćemo svojom suradnjom i angažmanom strostruko. Stoga je na nama kako ćemo predstaviti put vjere i vjerske istine, kao sporedne ili kao životne vrijednosti. Hoćemo li znati oduševiti naše suradnike za revnost i uslužnost? Hoćemo li i mi kao suradnici biti revni i uslužni?

Na samom koncu, istaknula bih riječi pape Benedikta XVI. iz kateheze koju je uputio na audijenciji 7. veljače 2007. godine, u kojoj je pozornost usmjerio na svaki naš dom koji se može preoblikovati u malu crkvu. U takvoj kućnoj crkvi treba vladati ne samo kršćanska ljubav, sastavljena od velikodušnosti, služenja i međusobne brige, nego i obiteljski život utemeljen na vjeri i pozvan kružiti oko jedinoga gospodstva Isusa Krista. Papa ističe kako nije slučajno da u Poslanici Efežanima Pavao uspoređuje bračni odnos sa zaručničkim zajedništvom koje postoji između Krista i Crkve (usp. *Ef* 5,25-33). Možemo reći da Apostol neizravno oblikuje život cijele Crkve prema obiteljskom životu i stoga je potrebno gledati Akvilu i Priscilu kao uzore odgovornoga bračnog života, zauzetog u služenju čitavoj kršćanskoj zajednici.

Kako su Akvila i Priscila, kršćanski muž i žena, bili na radost Pavlu, budimo i mi na radost svojim župama i župnicima. Dobri Pastir neka nam podari pomoćnike na našem putu navještaja Radosne vijesti i oduševi nas za suživot vjere u našim domovima.

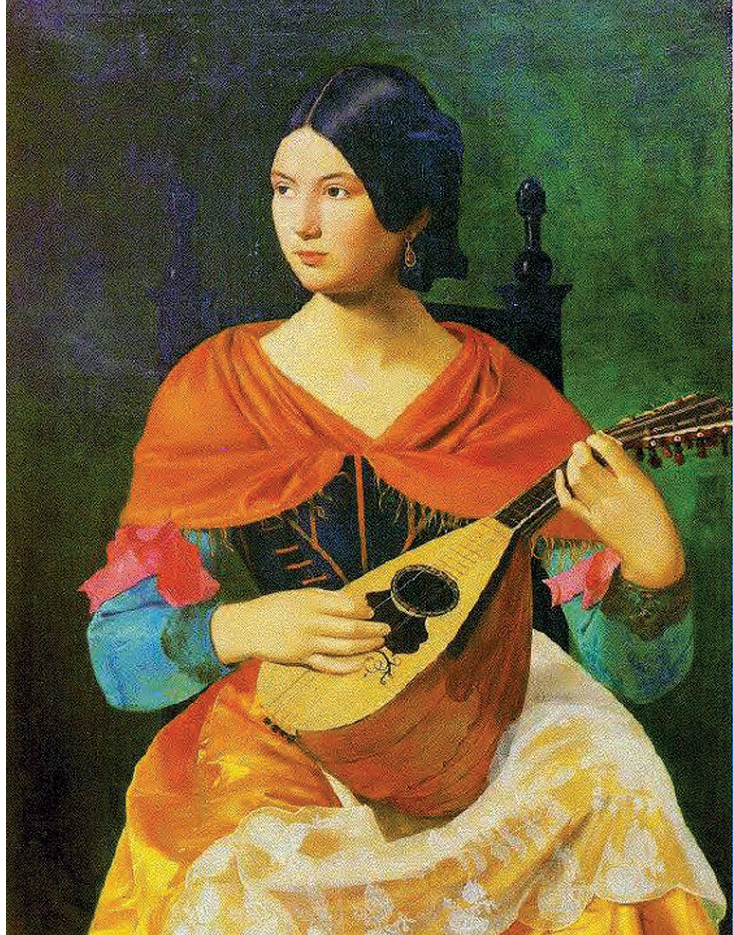
⁶ BENEDIKT XVI., Kateheza na općoj audijenciji 7. veljače 2007., na: http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/audiences/2007/documents/hf_ben-xvi_aud_20070207_hr.html

Jedni vladahu kraljevstvima svojim,
i bijahu poznati po svojoj snazi;
Drugi bijahu mudri savjetnici
i izricahu riječi proročanske.
Savjetom svojim upravljahu ljudima,
razumijevanjem narodne mudrosti,
i mudrim napucima svojeg nauka.

Neki skladahu napjeve
i pisahu pjesme;
drugi bijahu bogati i moćni,
živeći mirno u domovima svojim.
Svi se oni proslaviše u svom
vremenu
i bijahu slava svojeg doba.

Sir 44, 3-7

Intervju

Intervju s mr. sc. Lukom Marijanovićem¹

¹ Pitanja za intervju priredio Antonio Soldo

Piše: ANTONIO Soldo

• **Predstavite se i recite koji je djelokrug Vašega rada?**

Zahvaljujem Vam što ste mi ponudili mogućnost da Vam se predstavim s nekoliko rečenica i na ovaj način, direktnom komunikacijom, što mislim da nije uvijek baš lako, a u ovom slučaju čak nije niti potrebno. Mislim da većini od vas nisam nepoznanica. Budući da smo na kraju akademske godine, svi me vi, današnji slušači, uglavnom poznajete s predavanja i ispita. Ja sam se inače redovito svakom novom naraštaju studenata običavao na prvom satu predavanja osobno predstaviti i pružiti najosnovnije podatke o sebi, svojoj stručnoj spremi i svojem školovanju i radu. Da vas ne bih gnjavio mnogo, pogledajte moj «kratki životopis» na stranicama našega Fakulteta (http://www.dj.kbf.hr/profesori/luca_marijanovic.html). Tu se vidi barem nešto od onoga što sam radio i gdje. Dosta toga nije nigdje zabilježeno, pa ni ondje gdje bih to s pravom očekivao. Usputno želim reći kako sam ovih dana dobio obavijest o prestanku ugovora o radu, radi odlaska u mirovinu, pa smatram da se tomu životopisu više ništa bitno neće, niti može, dodati. Ako netko pomisli da to nije baš «kratak» životopis, moram reći da nisam jedan od onih koji je tek završio svoju školu i formaciju, pa prvoj molbi za radno mjesto prilaže kratak životopis. Moj je radni vijek sada uglavnom zaokružen. Časovito sam u nastavnom zvanju i na radnom mjestu višeg predavača biblijskog studija. Nisam doktorirao kad je to trebalo i bilo moguće, ne

isključivo svojom «krivnjom», a poslije sam izgubio korak s vremenom. Duga bi to bila priča, da vam ispričam u kakvom sam vremenu živio i s kakvim sam sve ljudima imao posla, i na kojim sve razinama. Samo jedno: nismo mi krivi ni zaslužni što živimo ili smo živjeli u ovakvim ili onakvim životnim okolnostima. Primjerice, tko je kriv što u vrijeme mogega studija kod nas nije bilo nove i potrebite literature, pogotovo ne iz inozemstva? Svatko živi u svojem vremenu. Netko će «pametno» reći «kako smo mi ta vremena». Ali ako nemate čovjeka ili ljude koji će vam dobrohotno pomoći, sav je trud uzaludan (usp. Iv 5,7). Ja sam svoj osnovni studij završio u vrijeme održavanja II. vatikanskog sabora i u njegovom sam ozračju sazrijevao i kao svećenik i kao profesor. Hvala Bogu što je i na mojem životom putu bilo dobrih ljudi. Takvih je uvijek bilo i bit će ih, i takvima sam i danas zahvalan. Ne radi se tu o mojem možda pukom i subjektivnom doživljaju stvarnosti. Kamo sreće da sam se prevario u svojoj prosudbi. No, to su sada, hvala Bogu, sve prošla vremena. I ne ponovila se! Moj savjet vama, kao mladim prijateljima, bio bi: Ne prihvaćajte se nikakva posla niti dužnosti dok niste potpuno i na vrijeme okončali svoj studij kako ste planirali! Sve drugo je obmana i nitko vam to kasnije neće priznati niti honorirati.

• **Kakvi su Vaši utisci glede dosadašnjeg rada na KBF-u?**

Ako mislite na moj osobni rad na Fakultetu, onda nisam baš pretjerano zadovoljan, jer sam možda, barem tako mislim, mogao i više i bolje. Pokušao sam dati sve najbolje što mogu, a drugo je pitanje koliko sam u tome uspio. O tome su ipak drugi pozvaniji reći više i nepristrano. Činjenica je da sam u jednoj «anketi» koju je provodilo osječko Sveučilište na našem Fakultetu prije izvjesnog vremena, kod studenata tadašnje prve i druge godine dosta skromno prošao. Da se to ponovi i danas, ne bi puno bolje, i to zato što se sa svojim stu-

dentima prvi put susrećem na predavanjima iz hebrejskog jezika! A što se pak tiče našeg općenitog rada na Fakultetu, osobno sam i više nego zadovoljan. Kao kolektiv, izvršavamo postavljene zadatke veoma uspješno i kvalitetno. Ni u čemu nismo prikraćeni. Kod nas nema pobuna ni buntovnika kao što vidimo drugdje po svijetu. Ipak, ne sumnjam da bismo svi mogli biti još solidarniji i još radišniji. I efikasniji. I kod nas se nađe onih koji svoj studij ne dovršavaju na vrijeme, ali takvih je puno manje. Izlišno je o tome govoriti, jer svi mi dobro znamo što je idealno, a što je u danim okolnostima ipak realno i stvarno moguće. Za nas je prava milost Božja što imamo na raspolaganju novu Središnju biskupijsku knjižnicu, s izvrsnim uvjetima rada. Vi imate i drugu vrst pomoći, osobito duhovnu. Konačno započeta izgradnja studentskog doma pokazuje da se vodi briga o standardu naših studenata. Uskoro će biti dovršena, odnosno opremljena potrebnim sakralnim namještajem, naša kapelica uz knjižnicu, što pokazuje da naš nadbiskup, kao naš Veliki kancelar, vodi pastoralnu brigu općenito za studente u našoj Nadbiskupiji, kako u Osijeku, tako i drugdje, a napose zajedno s našim akademskim vlastima za nas ovdje na Fakultetu. Pitanje je, želimo li se mi svim ponudama okoristiti.

• **Prema Vašem mišljenju, koje osobine mora posjedovati kvalitetan profesor biblijskih znanosti?**

Od profesora se općenito puno traži i očekuje. I s pravom. Znam da đaci, a i studenti, brzo upoznaju svoje profesore i otkriju im mane, kojima se znaju ponekad dobro okoristiti. Smatram da svaki kvalitetan profesor mora pridonijeti uzdizanju ljudske kulture općenito i svoje struke posebno, i potpunijem promicanju ljudske osobe. I da mora imati ljudske, kršćanske i, ako je k tomu još svećenik, i svećeničke kvalitete i kreposti. Nadalje, imati barem pristojnu priručnu knjižnicu, ako ne nešto više

od toga, da svoju naobrazbu i dalje produbljuje. Ljudi su danas načitaniji više nego prije, a i problema je više nego prije, pa je potrebno da kao teolozi neprestano studiramo. I to je koristan i potreban rad, intelektualni rad. Ako želimo uopće promicati kršćanski humanizam, stalno treba studirati i ponavljati stečeno gradivo, i popunjavati ono što smo, tko zna iz kojeg razloga, bili propustili. Inače ćemo ostati na razini isključivo institucionalnog, nepersonalnog ili, kako se zgodno izrazio Karl Rahner: «Bez povijesno adekvatne kršćanske prakse teologija je prazna akademska čegrtaljka.» Nadalje, tko želi biti kvalitetan profesor, ne samo biblijskih znanosti, mora marljivo istraživati svoje područje rada, da bolje i efikasnije predaje predmet za koji je osposobljen. To se pogotovo odnosi na biblijske predmete. Svoje slušače sam osobno nastojao obavijestiti o svemu, pogotovo o najnovijim spoznajama na određenom području biblijskih znanosti, ali uvijek ističući ono što je specifično naša katolička nauka. Treba nam marljivo pratiti naše teološke časopise. Ako je njihov urednik dobar, u roku od nekoliko mjeseci obavijestit će nas o novinama na pojedinom teološkom području. Moram na kraju priznati da mene osobno dosada nitko nikada, ni u jednom slučaju, nije priječio u znanstvenoj samostalnosti na našem učilištu, niti sam u svezi s time imao ikakvih problema. Imao sam toliko slobode da se njome nisam dospio niti posve okoristiti. Ali je u pitanju i osobna odgovornost i vjernost Božjoj riječi! Kao oni koji se bave znanosti, moramo koji put biti kritični čak i prema samima sebi, ali i to ima svoju mjeru. Lako je razarati i rušiti, teško je nešto novo graditi. Biblijski fakultet Papinskog biblijskog instituta u Rimu, koji početkom svibnja ove godine slavi svoju stogodišnjicu postojanja (1909.-2009.), na kojem sam studirao od 1970. do 1973., formira buduće znanstvene istraživače na području Sv. pisma i srodnih znanosti. Takvim se usko shvaćenim znanstvenim radom

osobno nisam posebno bavio, jer nisam imao ni vremena ni prave potrebe, a obnašao sam i druge dužnosti na školi i u Biskupiji, ali sam se zato stalno bavio pedagoškim radom na našem učilištu, što je čini mi se još mnogo važnije. Ispočetka sam desetak godina sâm predavao sve biblijske predmete, što nije bilo posve loše, pa sam tako imao izvrstan uvid u sve biblijske discipline. A danas su na našem Fakultetu angažirana četvorica profesora Sv. pisma! To prije trideset i više godina nismo mogli ni sanjati! I to za sebe govori nešto! I drugdje sam predavao Sv. pismo: na našem Institutu za teološku kulturu laika u Osijeku, Dopisnoj teologiji KBF-a Sveučilišta u Zagrebu, na današnjem Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Osijeku – Vukovaru. Kad pitate koje osobine mora imati kvalitetan profesor biblijskih znanosti, valja pogledati što uopće u Statutu našega Fakulteta stoji o nastavnom osoblju: osim svoje znanstvene i odgojiteljske prikladnosti, svaki se nastavnik mora odlikovati i cjelovitošću nauka i čestitošću života. Mora biti prije svega čovjek, zreo i samostalan, sposoban za komunikaciju sa «slušaćima». Mora biti čovjek vjernik, koji, koliko je to moguće više, radosno živi po Bogu, u duhu Isusa Krista, i koji je baš kao takav pripravan i sposoban naviještati kršćanstvo kao radosnu vijest. Ima to biti čovjek čija služba proizlazi iz njegova dobro fundiranog teološkog znanja, povezanog sa širokim općim znanjem, koje plodonosno primjenjuje na temelju reflektiranog stečenog životnog iskustva, od Biblije ka životu i od života k Bibliji. Takvo sam si pitanje trebao izričito postaviti prije trideset i pet godina, pa sada na kraju vidjeti bilancu i koliko sam tim mnogostrukim zahtjevima uspio udovoljiti. Treba tu i određena doza poniznosti, koja nalaže svoju službu promatrati baš kao crkvenu službu. Uostalom, za sve nas su potrebne ljudske kvalitete, oko kojih se stalno imamo truditi, kao što su otvorenost, sposobnost shvaćanja drugih, sposobnost za lako uspostavljanje komunikacije napose sa

radničkim svijetom, hrabrost u donošenju odluka, sposobnost za suradnju, prihvaćanje inicijativa, itd. Možda bih na prvo mjesto trebao staviti sposobnost zdravog rasuđivanja. To, i još puno toga, pretpostavke su da bilo koju od svojih službi vršimo zaista istinito, ustrajno i vjerno. I naš redoviti studij i život na Fakultetu, sa svojim ponudama, omogućuje nam da takva svojstva razvijamo i vidimo koje nas konkretne zadaće sutra čekaju i kako odgovoriti na izazove sadašnjeg trenutka. Hvala Bogu, što nas ima tko u tome posavjetovati i poučiti - od odgovornih stručnjaka na našem Fakultetu, kao i tolikih drugih stručnjaka iz humanističkih znanosti, poput psihologije, pedagogije, sociologije, dinamike grupe itd. Uvijek si postavljajmo pitanje, čemu se školujemo, zašto studiramo? Bez sumnje, studij ima svoj smisao već sada, kad se marljivo pripremamo za svoje buduće zvanje, kad imamo pred očima svoj konačni cilj. Ali i sâm put do cilja mora imati svoj dublji smisao, ima biti radost što ćemo tijekom nekoliko godina, koje ne smiju proteći samo tako, radišno prikupljati znanja od kojega ćemo kasnije crpiti i živjeti. Ne tek neka neizvjesna budućnost koju nam nitko ne može garantirati, već nas sada ima obuzimati sadašnjost i radost studiranja. Vrijeme provedeno na Fakultetu neće za nas biti nipošto izgubljeno vrijeme, neće studij ostati prazan, nećemo biti obuzeti strahom kako još nismo položili ove ili one ispite ili bojazni da još nismo sve naučili. Tko marljivo sada nastoji i ispravno studira, uspjeh će. Drugo će sve doći u svoje vrijeme.

• **Koliko je važno poznavanje Svetoga pisma za studenta teologije?**

Ovdje bih mogao biti veoma kratak pa vas samo uputiti na Konstituciju o božanskoj objavi II. vatikanskog sabora «Dei Verbum», koja ističe ono što mi svi dobro znamo iz svoga biblijskog studija. Sveto pismo je, prije svega, zapisana riječ Božja, koja se sastoji iz dva Za-

vjeta; Božji govor, božanska proroštva, koja s tradicijom sačinjavaju jedan polog vjere. Sveto pismo je zapravo zapisana ona prva tradicija Božjega naroda, i u tom smislu privilegirana tradicija, koja za nas vjernike predstavlja jedino pravilo vjere. Sveto pismo izražava apostolsko propovijedanje, korisno je za poučavanje, kao živa i djelotvorna Božja riječ tješi i daje nam nadu. Uvijek nam valja imati na umu da je ono pisani uzrok našega spasenja i, kao takvo, sadrži istinu vjerno, čvrsto, bez zablude. Baš zato je ono duša teologije, duša našega cjelokupnoga studija. Ne poznavati ga, doista bi, prema riječima našega dalekoga zemljaka sv. Jeronima, značilo ne poznavati samoga Isusa Krista (DV 25). Znamo kako je sam Bog sv. Jeronima obdario radosnom i živom ljubavlju prema Svetom pismu. Zato smo uvijek, ako se dobro sjećate, prije predavanja uputili kratku molitvu Bogu, a to činimo i dandanas, da i nama Bog, baš po zagovoru sv. Jeronima, dadne da se Njegovom riječju obilnije hranimo te u njoj nađemo izvor života. I što bivam stariji, već sam u tzv. «religioznoj dobi», sve više čitam upravo živote svetih i ugodnika Božjih, hagiografsku literaturu. Sveti su, rekao bih zbijeno, najbolja egzegeza Sv. pisma, oni pokazuju da je moguće, i to skoro radikalno, živjeti prema evanđelju i ostvariti ga. Prisjetimo se samo da upravo ove godine obilježavamo spomen 800. godišnjice franjevaštva i sv. Franje Asiškoga. Ono je i danas za nas izazov i poticaj na nasljedovanje Gospodina Isusa Krista. Budući da skoro svake večeri slavim svetu misu u našoj katedrali u Đakovu, vidim dobro, a zbog toga i ne krijem svoje radosti, da naši studenti i studentice, čak i radnim danom, znaju sudjelovati na svetoj misi, da čitaju kao čitači u liturgiji, i to veoma lijepo, s razumijevanjem, pa i na taj način sudjeluju pri stolu riječi Božje i euharistijskom stolu. Inače, znamo iz studija, kako je potreban širok pristup čitanju Svetog pisma, pa odatle imamo toliko starih i modernih prijevoda. Daleko bismo otišli kad bih vam pri-

čao kako je bilo nekoć prije pedeset godina, u našem Bogoslovnom sjemeništu: po dnevnom redu, imali smo čitanje Svetog pisma petnaest minuta, a petnaest minuta je bilo rezervirano za «Nasljeduj Krista». U tom obliku, toga više danas nema, ali to veoma dobro nadomješta i slavljenje euharistije na narodnom jeziku, zajednička molitva časoslova, itd. Duhovno se čitanje Sv. pisma preporuča ne samo svećenicima i đakonima, ili redovnicima i redovnicama, nego i budućim vjeroučiteljima, katehistima, itd. Ono je naprosto važno za liturgiju, u kojoj se promiče osjećaj za Sveto pismo (SC 24). I kad slavimo sakramente i blagoslovine, to ne biva bez pratnje božanskih riječi (DV 25), a naše se propovijedanje ima temeljiti i prvenstveno crpiti iz Svetog pisma i liturgije. Njime se hrani ne samo propovijedanje, već i kateheza, pouka, homilija. Ono hrani naš duhovni život, i još jednom da naglasimo: Sveto pismo je, uz tradiciju, temelj teologije.

• **Koje čimbenike treba uzeti u obzir pri susretu s biblijskim tekstom za njegovo ispravno razumijevanje?**

Prije svega, ja bih rekao da ga treba čitati i čitati, baš zato što je studij Svetog pisma duša teologije (DV 24), a s vremenom ćemo, pogotovo nakon «završenog» studija opće teologije, otkriti svoju vlastitu metodu. Treba nam promicati i samu konstituciju II. vatikanskog sabora o božanskoj objavi «Dei Verbum» (DV 24), ali i druge saborske dokumente, kao što je npr. Dekret o svećeničkom odgoju i obrazovanju «Optatam totius», koji od nas traži da se Sveto pismo naročito marljivo studira u sjemeništima. Smijem vas samo podsjetiti na neke čimbenike koje trebamo uzeti u obzir pri susretu s biblijskim tekstom: Sveto pismo valja tumačiti istim duhom kojim je pisano (DV 12). Prije svega, treba istraživati što je sveti pisac, hagiograf, namjeravao kazati. Moramo voditi računa o literarnoj vrsti, o vremenu, kulturi, načinu govora i pripovijedanja u me-

đusobnoj razmjeni (DV 12). Nadalje, treba voditi računa o povezanosti i jedinstvu Svetog pisma, o živoj tradiciji, analogiji vjere i, ne na posljednjem mjestu, o učiteljstvu Crkve. Sveto pismo je rodni list Crkve Staroga i Novoga zavjeta, ono je u Crkvi nastalo i zato ga baš Crkva autentično tumači. Sami egzegeti imaju istraživati Sveto pismo uz suradnju teologa pod nadzorom crkvenog učiteljstva, putem prikladnih sredstava (DV 23). A sve to zato da propovjednici mogu plodonosno prosvjetljivati narod Božji. Egzegetski posao, sretno započet, treba nastaviti obnovljenim silama upravo prema osjećaju Crkve (DV 23). Usput recimo još jednom da postoje razni načini čitanja Svetog pisma: brzo čitanje, «kritičko» čitanje, liturgijsko čitanje, teološko čitanje, duhovno čitanje i pjesničko čitanje. Na biblijskim satima, kružocima, i uopće u biblijskom apostolatu, daju nam se praktični savjeti. Osobno bih preporučio da uvijek polazimo od onoga poznatoga, tj. od evanđelja. Od evanđelja idemo na proroke, a od proroka onda na povišne knjige i Zakon, odnosno Petoknjžje. I Mudrosne knjige pune su životnih pravila i dobrog ljudskog osjećanja prožetog vjerom. Ne zaboravimo ni psalme. Sveto pismo treba čitati sa srcem, vjerom i razumijevanjem, a to zato da dublje upoznamo Krista. Možda ga je ispravno čitati jedino na koljenima! Čitajmo ga čak s olovkom u ruci, jer ćemo još uvijek ići od otkrića do otkrića, makar da smo po studiju ušli u strani svijet Svetog pisma. Neka ono bude na našem radnom stolu, ono je sredstvo rada. Kad biste to samo htjeli, i kad bi trebalo, mogao bih Vam nabrojiti sve bivše i sadašnje slušače Svetog pisma, koji se njime doista služe. Ne može se govoriti o Svetome pismu, a ne koristiti se Svetim pismom! To je razlog zašto sam s ispita vraćao one koji Sveto pismo nisu ponijeli na ispit ili su ga «zaboravili!» Pravi čitatelji prave bilješke u svojoj Bibliji, naglašavaju bojom pojedine, osobito važne tekstove, upućuju na druga mjesta koja se međusobno

tumače i upućuju jedno na drugo. Hvala Bogu da imamo već takva izdanja sa znakovima koji nas upućuju na paralelno mjesto ili odlomak u istoj knjizi ili pak na paralelna mjesta u različitim knjigama, itd., kao što je npr. Jeruzalemska Biblija. Imamo i prijevode crkvenih dokumenata o Svetome pismu, i opsežne komentare tih dokumenata. A s obzirom na vaše pitanje, spomenuo bih samo dokument Biblijske komisije «Tumačenje Biblije u Crkvi». I još nešto imajmo na umu. Svaki dan izađe pokoja nova knjiga s biblijskom tematikom. Tako je ovih dana izašla knjiga dr. Ane PINTARIĆ, *Biblija i književnost – interpretacije*, Osijek, 2009. Recenzirao ju je naš profesor Zvonko Pažin, i preporučio bih je svima za bolje razumijevanje naše hrvatske književnosti. I to ulazi u krug naše biblijske kulture.

• **Došao sam do informacije da ste dobili nagradu za životno djelo, možete li pojasniti o čemu se radi?**

Prije svega, ne radi se o «nagradi za životno djelo», već o Povelji zahvalnosti, ali je i to iznimno velika čast koja mi je ukazana. Drago mi je što slušate naše domaće radiopostaje, koje su tu vijest objavile 12. ožujka o.g., a poslije su je više puta opetovale. I ja sam je čuo u automobilu na putu za svoje rodne Donje Andrijevice. Pojedinačnu godišnju nagradu dobit će, među inima, i s. Ignacija Ribinski, od Milosrdnih sestara sv. Križa iz Đakova, koja nesebično pomaže misije i misionare, animira naše sugrađane za misije, organizira brojne misijske izložbe, itd., a Misijska skupina župe Svih svetih u Đakovu pod njezinim je vodstvom najaktivnija misijska skupina u Hrvatskoj, što je sve vrijedno našega divljenja i nagrade Grada Đakova. Povelju zahvalnosti dobit će naš proslavljeni rukometaš iz Đakova, g. Domagoj Duvnjak te, među ostalim, i Đakovačka udruga studenata. Netko dobar predložio me za takvo priznanje, a Gradsko vijeće Đakova je na svojoj sjednici donijelo odluku o dodje-

li gradskih priznanja, koja će biti uručena 8. svibnja 2009. na Dan Grada Đakova. U podužem obrazloženju se ističe, bit ću neskroman pa ću to navesti doslovno, kako «mr. Luka Marijanović uspješno surađuje s nizom kulturnih ustanova i institucija, pa tako i s đakovačkim ogrankom Matice hrvatske, koja ocjenjuje njegov prinos i suradnju dragocjenom i vrijednom javnoga priznanja». Taj netko je, dakle, Matica hrvatska. Još od svojih bogoslovskih dana bio sam učlanjen u Maticu hrvatsku (iz onog vremena posjedujem člansku iskaznicu) i uzimao sam njezina izdanja, doduše na otplatu (zaključnice ugovora čuvam još i danas), jer je i onda bilo teško doći do novca. I prije dolaska u bogosloviju, već od mogega djeda, koji je bio pretplatnik na sva svetojeronimska izdanja, a posebno od mojih bogoslovskih

dana, potječe i ljubav za dobru knjigu. U obrazloženju Povelje zahvalnosti, među ostalim se, kaže: «Osim profesorskog i pastoralnog rada mr. Luka Marijanović je autor niza stručnih tekstova i članaka te sudionik brojnih seminara, znanstvenih skupova i kongresa. Radove je objavio u brojnim časopisima te u knjigama i zbornicima. Posebno je zapažen njegov rad na očuvanju književne baštine, a vlasnik je vrijedne i zapažene knjižnice. Veliki je promicatelj hrvatske književnosti, tradicije i kulture Đakova, pa i cijele Slavonije i Baranje s posebnim naglaskom na «šokačku» tradiciju.» Vidite, sve je to nekako lijepo i pohvalno sročeno, i to mi sada odnekud imponira, ali svako javno priznanje očito još više obvezuje na dalji predani rad. Uvijek sam se radovao kad je netko bio u nečemu promaknut i kad se netko radovao (usp. Rim 12,15), što je svakako razlog za čestitanje i komplimente, ali, zašto to ne reći javno, i za kritike upućene s neke druge strane. Nakon nepunih pedeset godina moga života i rada u Đakovu, dakako s kraćim prekidima, stiglo je i priznanje. Poklopilo se s mojim odlaskom u mirovinu. Zahvalan sam svima koji su to priznanje nesebično predložili i svojom odlukom podržali.

• **Spremate se u mirovinu, hoće li Vam nedostajati rad na Fakultetu?**

U određenom smislu i hoće. Nedostajat će mi sva ona draga lica koja sam iz godine u godinu sa zahvalnošću i poštovanjem susretao, koji su me pri susretu na ulici znala uljudno pozdraviti, a napose oni koji su se u biblijskome studiju bili istaknuli kao marljivi i uspješni, kako na ispitima, tako i u seminarima, izornoj nastavi ... Osjetio sam da su voljeli i vole Sveto pismo, a neki su čak uzeli i odabrali temu diplomskog rada upravo iz biblijskih znanosti. Uvjeran sam da će svi oni lijepo poučavati ne samo Sveto pismo, nego i drugu građu iz bogoslovske studija, i da su postali sposobni proučavati barem neka pitanja prikladnim

vlastitim istraživanjima i znanstvenom metodom. S druge strane, odlazim nekako sretan i miran, jer je situacija na biblijskim katedrama sada posve sređena i bitno drukčija nego je nekoć u «moje doba». Kad sam, naime, morao prekinuti svoj daljnji studij u Rimu 1974. god. i bio pozvan u Đakovo da preuzmem predavanja, nama su za biblijska predavanja dolazili prof. dr. Adalbert Rebić iz Zagreba i prof. dr. Mato Zovkić iz Sarajeva, što ni njima, pogotovo u ona vremena, nije bilo posve lako. Ja sam u međuvremenu stekao stupanj magisterija na fakultetima priznatim od Svete Stolice, što je bilo sasvim dovoljno da me tadašnji naš biskup, msgr. Kos, postavi za nastavnika Sv. pisma. Odlazim čak zadovoljan što neću imati posla s Bolognom i «bolonjskim procesom», o kojem imam svoje separatno mišljenje koje neću i ne želim nametati drugima. Preživio sam već nekoliko takvih reformi studija kako u Rimu, tako i ovdje kod nas, i sakupio u međuvremenu značajnu zbirku «privremenih», ili «dorađenih», ili posve «novih statuta», koji su se donosili prema zahtjevima određenog trenutka. Ako nastava na takvim učilištima sa svim svojim sredstvima bude zaista stimulirala naš intelekt, i istinski napredak zajednice, i moderni odgoj ukorijenjen na zdravim znanstvenim principima, možda nešto od toga i bude. Ako se u glavama mladih ljudi utabaju putovi koji će im za cijeli život pružiti metodu kako će se lakše približiti svakom vidu istine, i pomoći im da se snalaze u oprečnim idejama i težnjama, možemo se nadati željenom uspjehu. Jedno je idealni pogled na sveučilište, a drugo je nekakav utilitaristički, komercijalni, itd. Premda mi nismo nosili etiketu Bologne, imali smo puno od onoga što bolonjski proces predviđa: kolokvije, itd. Upotrijebio sam ovdje izraz «slušači, slušatelji», što nije posve točno. Ti «slušači» su i dosad bili zapravo suradnici u nastavi, napose u autentičnim seminarima, na izbornoj nastavi. Nas ovdje nema mnogo pa se s manjim, ili ne pretjerano velikim brojem

studenta kvalitetnije radi, postoji izravni, i to svakodnevni, kontakt između profesora i studenata, što nipošto ne treba podcjenjivati.

• **Povodom Godine sv. Pavla, koji biste trenutak iz njegova života i djelovanja posebno izdvojili?**

Sretan sam što sam imao sreću godinama predavati poslanice sv. Pavla i dočekati «Pavlovu godinu». U našim znanstvenim časopisima, ali i u onim popularnim nabožnim časopisima, čitamo iz broja u broj lijepe prikaze života i djelovanja sv. Pavla, ili obrađenu neku od njemu omiljenih tema. Upozorio bih vas na to da ih još jednom prelistate i dobro pogledate, napose ono što o Pavlu susrećemo u Glasu Koncila. Već je izašao 41. Nastavak, pod naslovom: «Tragom djela i misli apostola Pavla». Sve će nam to dobro doći, uz knjige koje su već izašle o sv. Pavlu. Pavao je mislilac prvoga reda, i pored njega nitko ne može proći, a da se s njime u ovom ili onom obliku ne susretne. To se naročito vidi i po tzv. pavlovskim pismima, gdje su se učenici njegove škole poslužili značajnim imenom svoga učitelja da prodube njegovu misao i njegov nauk. S njime se morao susresti i sam apostol Petar (usp. 2 Pt 3,15-16) i zanimljivo je što Petar pritom kaže o Bogu koji je strpljiv, dugotrpeljiv, kad pita zašto Bog tako dugo čeka na naše obraćenje. Parafrazirati ću Petrov tekst. Bog nam daje vremena da drugima prenesemo Božju poruku i ponudu spasenja. Naš mudri i ljubljani brat Pavao, ističe Petar, govorio je o tome u mnogim svojim pismima. Neka njegova tumačenja nije doista lako razumjeti. Naime, ima ljudi koji se prave glupima i uvijek zahtijevaju neka neobična tumačenja. Oni su iskvarili Pavlova pisma i tvrde da znače nešto posve suprotno od onoga što je on izvorno mislio reći, a tako isto rade i s drugim dijelovima Svetog pisma. Dakako, to sve čine sebi na propast. Znamo kako se preko Pavla i drugih suradnika i vjerovjesnika evanđelje ukorijenilo u grčko-rimskome svijetu.

Na svakoj Pavlovoj stranici govori se o Bogu, dobrome Bogu, po čijoj milosti Pavao jest to što jest (usp. 1 Kor 15,10). Pogledajte u konkordanciji na koliko se mjesta govori o Božjoj milosti, a milost koju mu je Bog dao nije ostala u njemu bez ploda. Poniznosti daje, dakle, što joj pripada, ali i istini, što je njezino, ili kako se izrazio veliki sv. Augustin: «Ni Božja milost sama, ni on sam, nego Božja milost s njime.» To je upravo zlatna nit koja se provlači kroz Pavlove tekstove, i više nego jasna poruka baš nama. Spasenje je čisti Božji dar, nezasluženi dar koji dolazi od Gospodina. A uz to, također naš odgovor i suradnja. Zanimljivo je kako je Pavao «razgovarao» sa svojim zajednicama. Način kako je on razrješavao njihove probleme pokazuje kako bismo mogli danas tražiti rješenja u sličnim pitanjima. Pavlova teologija proizlazi iz njegova iskustva vjere i susreta s Kristom. Pavao na svojoj osobi pokazuje kako se događa spasenje. I pripazite kad vam profesori budu govorili kako je i religiozno iskustvo veoma važno, čak i presudno, pa i u našem naporu prenošenja vjere na nove naraštaje. I, ne na posljednjem mjestu, središte Pavlove teološke misli jest poruka o Isusovoj smrti i uskrsnuću. Sve u svemu, Pavao je «orijaš kršćanstva», kako se o njemu lapidarno izrazio p. Yves Iwonides, dakle čovjek koji je kršćanstvo, pojednostavljeno rečeno, učinio samostojnom religijom.

• **Na samom kraju našeg razgovora, želite li nešto poručiti čitalačkoj publici?**

Mislim da sam i previše toga rekao u ovako kratkom razgovoru, pa ne bih htio docirati. Tijekom trideset i pet godina djelovanja na našem učilištu nisam propustio da u predavanjima, možda i u malim i slabim dozama, prenosim poruku evanđelja. U malim dozama, jednostavno zato da ne bismo postali imuni na kršćanstvo. Uostalom, vi niste neispisani list, ne počinjemo od nule, nismo svi početnici u studiju. Želim vas samo podsjetiti da sam građu, koju smo pretresali, nastojao potkrijepiti i

svojim konkretnim iskustvima, izlagao sam također i svoja očekivanja i predodžbe o pojedinih pitanjima. Jer svi mi živimo u sasvim konkretnim zajednicama, ima nešto što određuje naše želje i predodžbe. Upadamo ponekad u bolni, koji put i mučni proces prestrukturiranja svoga mišljenja. Tako mora i biti, jer želimo postati znanstvenici, akademski građani. Ali, kad dovršimo studij, nemojmo misliti da su naše zajednice tabula rasa, i da baš s nama sve počinje. Puno ćemo energije potrošiti ako si budemo umišljali da mi znamo «sve bolje» nego oni prije nas. To što govorim vama, kažem i sebi, koji ću uskoro biti riješen svih dužnosti i obveza na našem učilištu. Moram se miriti s biološkom činjenicom da netko drugi mora doći na moje mjesto, i da me uskoro nitko više neće pitati za kakvo mišljenje ili savjet. Neću se više moći pozivati na neko svoje stečeno iskustvo, a moramo shvatiti i to da nismo nezamjenjivi. Polako se moram odvajati od svega, jer je to je neumitni zakon vremena, i prepustiti se na kraju samoj Providnosti. Vjerujem da ću još moći biti barem od neke koristi i vama i našoj Crkvi, pridonoseći barem po molitvi radosti i hrabrosti vašoj, vas svih koji ste sada na redu da prihvatite odgovornosti u Crkvi i svijetu. Uvjeren sam da ćete se, živeći jednostavno, ponizno i vedro, snaći u tom svijetu u stalnoj mijeni, bez da žalite za onim prošlim. Moja je želja da moje napuštanje dosadašnjega i dugogodišnjeg polja djelovanja bude jednostavno i prirodno poput sretnog zalaska sunca. Ne smatram ovo svojim opraštajem od vas, ali na mjestu je ako vas zamolim da mi progledate kroz prste sve moje svjesne i nesvjesne, namjerne i nehotične propuste i pogreške. Držim da ću tek onda kad budem posve u miru uspjeti pravo shvatiti što sam mogao učiniti, a što na žalost nisam učinio. Usprkos svemu, Bog nas sve ljubi i pomaže nam. On nam je pripravio i radosnu sudbinu, prema kojoj smo se zaputili već od prvog dana svoga života.

Promišljanja

Svugdje je mir na moru
i lađa je prepuna plodova.

Ali na obali je nevrjeme
i u luci nikakva plovila.

U daljini je obasjana zemlja
i nebo u igri na suncu.

Za svoj izlazak, putniče,
morat ćeš zahvaliti se Stvorcu.

Isidor Grabovac

PIŠE: ANA TOTIĆ

Svrha ovoga rada jest analiza pojma nade u poslanicama koje se sa sigurnošću mogu pripisati apostolu Pavlu. Pritom mi nije namjera iznositi povijest nastanka ovih poslanica i njihov odnos. Isključivi je cilj tumačenje pojma nade; donosi se citat iz spisa te slijedi njegova razrada.

POJAM NADE U PAVLOVIM POSLANICAMA

1. Poslanica Rimljanima

U nadi protiv svake nade povjerova Abraham da postane ocem naroda mnogih po onome što je rečeno: Toliko će biti tvoje potomstvo. (Rim 4,18)

Toliko će biti tvoje potomstvo. Citirano iz Post 15,5, gdje Bog kaže Abrahamu, u trenutku kada još nije imao djece, da će njegovi potomci biti bezbrojni kao zvijezde.

U nadi protiv svake nade... Sve je bilo protiv Abrahama. On i njegova žena su bili stari i nisu imali potomstva. Bog je sklopio savez s Abra-

hamom te mu rekao: *Tvojjoj ženi Saraji više nije ime Saraja: Sara će joj biti ime.* (Post 17,15-16). Bog daje svoje obećanje da će ju blagosloviti i dati im sina. Abrahamu je to bilo smiješno i pomislio je, kako onaj komu je stotinu godina može roditi dijete? Iako u poodmakloj dobi, Sara je rodila sina kojega su nazvali Izak. Po ovome se vidi da je sve što se čovjeku čini nemogućim, Bogu moguće. Trebamo se uvijek nadati da će Gospodin učiniti za nas ono što mi smatramo nemogućim, samo se trebamo nadati i vjerovati u njegovu svemoć.

Po njemu imamo u vjeri i pristup u ovu milost u kojoj stojimo i dičimo se nadom slave Božje. I ne samo to! Mi se dičimo i u nevoljama jer znamo: nevolja rađa postojanošću, postojanost prokušanošću, prokušanost nadom. (Rim 5,2; 5,3; 5,4)

Po njemu, u vjeri imamo pristup u ovu milost u kojoj stojimo. U nekim prijevodima, među

Dokumenti 149

Benedikt XVI.

SPE SALVI
U NADI SPAŠENI

KRŠĆANSKA SADAŠNOST

njima i u novoj engleskoj Bibliji, izostavljaju riječ »vjerom«, koja se ne pojavljuje u određenom broju ranih kako istočnih, tako i zapadnih izvora. No čak i ako se izostavi, ona se svakako podrazumijeva. Po Pavlu, naime, i jedni i drugi, tj. podjednako židovski i nežidovski vjernici, imaju pristup Ocu, u jednome Duhu. Izraz označuje privilegij da se dođe u prisutnost ili bude predstavljen nekome koji zauzima vrlo visok položaj, naročito ako se radi o osobi kraljevskog ili čak božanskog karaktera. Krist se promatra kao onaj koji vjernike uvodi u njihov novi položaj milosti i prihvaćenosti pred Bogom (usp. Ef 3.12).

I radujemo se u nadi na slavu Božju. Glagol *radovati* se kao i *hvaliti se*, što se tiče oblika u kojem se nalazi, može biti indikativ (radujemo se) ili konjunktiv (radujmo se).

Nada pak ne postiđuje. (Rim 5,5)

U Septuaginti iz pojedinih citata, vidljivo je da koji god vjeruju neće se postidjeti. Nada koja se ne ostvari uzrokuje da se čovjek postidi, ali za nadu koja se temelji na Božjem obećanju sasvim je sigurno da će se ispuniti.

Stvorenje je uistinu podvrgnuto ispraznosti – ne po svojoj volji, nego po volji onoga koji ga podvrgnu – ali u nadi. (Rim 8,20)

Stvorenje je, uistinu podvrgnuto ispraznosti. Osim što označuje pojam uzaludnosti i neuspjeha, riječ *ispraznost* (mataiotes), kao što je to i drugdje u grčkom tekstu Biblije (usp. Dj 14, 15), može označavati i štovanje lažnih bogova. Naime, zloćudne sile podjarmile su cijelo stvorenje (1 Kor 12, 2).

Ne po svojoj volji, nego zbog onog koji ga podvrgnu. Tu se, najvjerojatnije, misli na Boga. Jedno od prvih gledišta bilo je da se misli na Adama, budući da je upravo njegov grijeh uveo smrt u svijet i zemlju doveo pod prokletstvo koje je uslijedilo. Nedavno je Karl Heilmann iznio mi-

šljenje da je taj subjekt koji podvrgava zapravo revolucionarna sila grijeha...sotonska sila koja je postojala i prije čovjeka i dovela ga pod svoju vlast zamamnim varkama. No to je već blizu nepavlovskom dualizmu, a u svakom slučaju, za takvu se mračnu silu ne bi moglo kazati da je podvrgnula svijet ispraznosti »u nadi«.

Ta u nadi smo spašeni! Nada pak koja se vidi nije nada. Jer što tko gleda, kako da se tomu nada? (Rim 8,24)

Jer što tko gleda kako da se tome i nada. Vjerojatno bi trebalo prihvatiti kraću verziju koju nalazimo na papirusu (P⁴⁶), i iz druge ruke, u Codex Vaticanus (B): »jer tko se nada onome što ne vidi?«

Nadamo li se pak onomu čega ne gledamo, postojano to iščekujemo. (Rim 8,25)

Nadamo li se pak onomu čega ne gledamo. Usp 2 Kor 4, 8: »nama koji ne smjeramo na vidljivo, nego na nevidljivo jer je vidljivo prolazno, a nevidljivo je vječno.«

Uistinu, što je nekoć napisano, nama je za pouku napisano da po postojanosti i utjesi Pisama imamo nadu. (Rim 15,4)

Mislim, što je nekoć napisano, nama je za pouku napisano. Pismo – dakako starozavjetno pruža nam mnoštvo dokaza Božje vjernosti, naročito kada se čita u svjetlu činjenice da ga je Krist ispunio. Zato se oni koji to Pismo čitaju potiču da se pouzdaју u Gospodina i strpljivo čekaju na njega.

*Izaija opet veli:
Pojavit će se Jišajev izdanak,
dignut da vlada narodima,
u njemu je nada narodima.* (Rim 15,12)

U Knjizi proroka Izaije 11,10 kaže se da će *mladica iz panja Jišajeva*, tj. budući Mesija iz Davidove loze, će *dignut kao stijeg narodima* te da će ga *puci željno tražiti*.

A Bog nade napunio vas svakom radošću i mirom u vjeri da izobilujete u nadi snagom Duha Svetoga. (Rim 15,13)

A Bog nade napunio vas svakom radošću i mirom u vjeri. Možda su Izaijine riječi iz prethodnog stiha potakle Pavla da upotrijebi izraz »Bog, izvor nade« / doslovno »Bog nade«. Mir i radost navode se kao blagoslovi Božjeg kraljevstva. Budući da je Bog »Bog nade« – Bog koji nam daje nadu u sebe, vjernici već sada mogu uživati u tim blagoslovima.

Da izobilujete u nadi snagom Duha Svetoga. I opet je Duh onaj koji vjernicima omogućuje da već u ovom životu dožive blagoslove budućeg života. A veličanstveni oblik njihove nade slava je Božja (Rim 5,2). ¹

2. Poslanice Korinćanima

2. 1. Prva poslanica Korinćanima

Nada se spominje u poglavljima 1 Kor 9, 10; 1 Kor 13, 7; 1 Kor 15, 19; 1 Kor 16, 7.

Ne govori li on baš radi nas? Doista, radi nas je napisano, jer tko ore, u nadi treba da ore; i tko vrši, u nadi da će dobiti dio. (1 Kor 9,10)

Pavao je na svoje vlastito pitanje odgovorio još jednim pitanjem, a potom i tumačenjem. Riječi koje je upravo naveo odnose se, prije svega, na propovjednike evanđelja. Time želi reći da kršćanski radnik, bio on radnik na polju ili na njivi Gospodnjoj, treba svoj posao obavljati u nadi. Bog zbrinjava njegove potrebe urodom njegova rada.

... sve pokriva, sve vjeruje, svemu se nada, sve podnosi... (1 Kor 13,7)

Riječi »svemu se nada« znače pogled unaprijed. Njima se ne ocrtava neki isprazan optimizam

koji ne uzima u obzir stvarnost, već stav koji neuspjeh ne priznaje kao nešto konačno, stav koji proizlazi iz riječi »sve vjeruje«, pouzdanje u onu konačnu pobjedu po Božjoj milosti.

*A sada ostaju vjera, ufanje i ljubav
-to troje-
ali najveća je među njima ljubav.*

(1 Kor 13,7)

Vjera je jedna od tema kojima Pavao posvećuje najviše pažnje. On je za sebe mogao napisati: »A što sada živim u tijelu, u vjeri živim u Sina Božjega« (Gal 2, 20). A ta vjera, koja je bila u središtu njegova života, bila je i u središtu njegova učenja, kako nam to pokazuje makar i površan osvrt na njegove poslanice. Pomalo iznenađuje činjenica da na ovom kratkom popisu nalazimo i »nadu«, ufanje. A ipak, ljudi ne mogu živjeti bez nade. U prvim stoljećima postojanja kršćanstvo je svoje pripadnike stjecalo u prvom redu iz potlačenih društvenih skupina, kao što su robovi, žene i izopćenici, kojima je pružalo živu nadu. Nije znak nika-

¹ Usp. F.F. BRUCE, *Novosadski komentari-poslanica Rimljanima*, Dobra Vest, Novi Sad, 1983., str. 99 - 222.

kva dobitka, nego naprotiv, težak je gubitak činjenica da su kršćani danas često ljudi čija se nada nimalo ne razlikuje od nade svjetovnih ljudi. Moramo shvatiti da je nada, u novozavjetnom smislu, velika i neprolazna stvarnost. Primjereno je da je posljednja riječ ovog poglavlja upravo riječ *agapē*. Ljubav zauzima najuzvišenije mjesto. To Pavlovo stupnjevanje vjere, nade i ljubavi ne bismo trebali podrobno razrađivati i gubiti vrijeme na istraživanje načina na koji ljubav nadvisuje vjeru i nadu (premda možda i nije beznačajna činjenica da u 7. stihu Pavao ne namjerava ovo troje svrstati po nekom redosljedu na temelju veličine ili važnosti). Nasuprot visokom mišljenju koje su Korinćani imali o spektakularnom vidu kršćanstva, Pavao im jednostavno želi reći: Ono što je doista važno nisu 'jezici' i tome slično, nego su to vjera, nada i ljubav. A od ljubavi nema ničeg većeg.

Ako se samo u ovom životu u Krista ufamo, najbjedniji smo od svih ljudi.

(1 Kor 15,19)

Postoji i drugi prijevod:

Ako u ovom životu nismo činili ništa drugo osim nadali se u Krista, najbjedniji smo od svih ljudi.

Smisao teksta se ne mijenja. Perfekt ελπιωτες εσμεν izražava misao »uzdali smo se i sada se nastavljamo nadati«. U grčkom izvorniku »smo« dolazi na kraju i odnosi se na čitavu re-

čenicu: »ako se u ovom životu u Krista ufamo, i to je sve«. U tom slučaju, najbjedniji smo od svih ljudi. Riječ »najbjedniji« bolje bi se prevela izrazom »vrijedni sažaljenja«. Jer ako nema uskrsnuća, onda kršćanstvo nema smisla i kršćani su onda ljudi vrijedni žaljenja, jer su tijekom života više patili i odricali se mnogih stvari, a završili kao i ostali ljudi koji se nisu odricali ničega u životu.

Ne bih vas doista htio tek na prolazu vidjeti, jer se nadam neko vrijeme proboraviti kod vas, dopustili li Gospodin. (1 Kor 16, 7)

Pavao govori zajednici u Korintu kako želi malo duže proboraviti kod njih, a ne ih samo kratko, usput, pozdraviti. Dakle, u ovom kontekstu pojam nade ne odnosi na nešto uzvišeno, nego se Pavao jednostavno nada da će, ukoliko dopusti Bog, moći malo duže proboraviti kod njih.²

2. 2. Druga poslanica Korinćanima

Pojam nade i nadanja ovdje se spominje u poglavljima 2 Kor 1,7; 2 Kor 1, 13; 2 Kor 3, 4-5; 2 Kor 3, 12 – 13; 2 Kor 8, 5.

I tako je stamena nada naša o vama jer znamo: kao što ste zajedničari patnja tako ste i utjehe. (2 Kor 1, 7)

Pridjev βεβαιος čest je trgovački izraz, a prevodi se »da je obećanje zajamčeno«. Ta sigurnost zasniva se na Božjem milosrđu i potvrđuje stvarnom činjenicom. Stoga se može zaključiti da se ovdje pojam nade spominje u uzvišenom smislu; oni se nadaju utjesi koja dolazi od Boga nakon patnje.

Ta i ne pišemo vam drugo doli ovo što čitate i razumijete; a nadam se da ćete i do kraja razumjeti... (2 Kor 1,13)

² Usp. F.F. BRUCE, *Novozavjetni komentari-poslanica Rimljanima*, Dobra Vest, Novi Sad, 1983., str. 127. - 222.

Poglavlje iz kojeg je izvađen ovaj citat se naziva »Osvrt na minule muke«. U njemu Pavao govori o problemima koji su ga spriječili da dođe u Korint: bio je žalostan i nije želio njih također ražalostiti. On se stoga nada da će ga zajednica u Korintu razumjeti i da će mu povjerovati.

Takvo pouzdanje imamo po Kristu u Bogu. Ne kao da smo sami sobom, kao od sebe, sposobni što pomisliti, nego je naša sposobnost od Boga. (2 Kor 3, 4-5)

Ovdje se pojam »nade« spominje u uzvišenom smislu, jer Pavao govori Korinćanima da ih Bog preko pouzdanja koje imaju u Njega nadahnjuje riječima i dobrim djelima.

Imajući dakle takvo pouzdanje, nastupamo sa svom otvorenosti, a ne kao Mojsije koji je stavljao prijevjes na lice da sinovi Izraelovi ne vide svršetak prolaznog. (2 Kor 3, 12-13)

Pavao ovim citatom govori Korinćanima da trebaju ljudima naviještati Radosnu vijest s otvorenosti i pouzdanjem u vječnu slavu koju će primiti od Boga, i da se ne trebaju bojati prolaznosti zemaljske slave, »jer ako je ono prolazno bilo slavno, mnogo je slavnije ono što ostaje« (2 Kor 3, 11).

I to ne samo kako se nadasmo, nego same sebe predadoše najprvo Gospodinu, a onda nama, po volji Božjoj. (2 Kor 8, 5)

Zajednicu u Korintu on potiče na darežljivost, i samim tim se nada i želi da pomažu materijalno ljude koji su u potrebi, što su oni i učinili, ali ih također potiče da se odlikuju u vjeri, i riječi, spoznaju, i gorljivosti, i u ljubavi. Tim je davanje materijalne pomoći postalo činom kršćanske pobožnosti.³

3. Poslanica Galaćanima

Dalje donosimo tumačenje jedinog citata u kojem se spominje nada:

Jer mi po Duhu iz vjere očekujemo pravednost, nadu svoju. (Gal 5, 5)

U tom vrlo zbijenom izričaju, riječ »nada« znači predmet očekivanja- Kraljevstvo; riječ »pravednost« označava nezasluzeni dar koji vjernik dobiva od Krista. Ta milost, koja ga čini sinom, usmjeruje prema baštini kojoj se nada: milost koju je primio klica je slave koju čeka.

Iščekivano dobro sastoji se *δικαιοσύνη*; u konačnom spasenju koje očekujemo, prisutno je stremljenje k budućnosti na koje upućuje glagol *elpido dikaiosines*, doslovno- nada pravednosti.⁴

4. Poslanica Filipljanima

...kako željno i očekujem i nadam se da se ni zbog čega neću smesti, nego da će se mojom posvemašnjom odvažnošću - kako uvijek tako i sada - Krist uzveličati u mom tijelu, bilo životom, bilo smrću. (Fil 1, 20)

Elpis se spominje uvijek u subjektivnom smislu. Posljedica je toga Pavlova duhovnog stanja, očajavanje u iskustvu krizne situacije. Pavlovo nadanje odnosi se na posljednji sud koji ga čeka, on se nada da će se njegovom posvemašnjom odvažnošću Krist uzveličati bez obzira na to hoće li će ishod biti oslobođenje ili mučenička smrt. *Apokaradokia* - željno iščekivanje - intenzivno je usredotočeno na nadu koja isključuje sve druge interese. Pavao pouzdano iščekuje svoje suđenje, da se proslavi njegov Gospodin, čije je ime dostojno uzvisivanja i hvaljenja, te da sva kršćanska služba bude na

³ Usp. C. K. BARRETT, *Tumačenje Druge poslanice Korinćanima*, Novozavjetni komentari, Dobra vest, Novi Sad, 1984., str. 80. – 89.

⁴ Usp. *Jeruzalemska Biblija, Stari i Novi Zavjet s uvodima i bilješkama*, KS, Zagreb, 2001., str. 1661.

promicanje slave i uzvisivanja Krista koji je jedini dostojan.

...Njega se dakle nadam poslati tek što razvidim što je sa mnom. (Fil 2,23)

Nada je uvjetovana, tek što razvidi što će se dogoditi s njim, Pavao će poslati Timoteja. Dok piše ovo pismo, ne zna kako će se sve završiti. Pismo je puno neizvjesnosti, istovremeno očekuje ono najcrnje i ispunjen je nadanjem u Gospodina, odnosno da će po njega sve završiti dobro.⁵

5. Poslanice Solunjanima

5. 1. Prva poslanica Solunjanima

Na pet mjesta objekt nade ocrtan je na eshatološko- apokaliptičkom horizontu, ta struktura je naglašena strukturom trijada, elpis uvijek zauzima posljednje mjesto (vjera, ljubav i nada).

...spominjući se vaše djelotvorne vjere, zauzete ljubavi i postojane nade u Gospodinu našem Isusu Kristu, pred Bogom i Ocem našim. A mi koji smo od dana, budimo trijezni, obucimo oklop vjere i ljubavi i stavimo kacigu, nadu spasenja! Ta tko li će biti naša nada, radost ili vijenac dični - zar možda ne i vi? - pred Gospodinom našim Isusom o njegovu Dolasku? (1Sol 1,3; 5,8)

Kada Pavao govori o nadi, onda zahvaljuje na strpljenju nade; riječ *hupomore* ovdje je prevedena kao strpljenje, ne označava neko negativno i pasivno pristajanje uz nešto, već aktivno i muževno pristajanje. U kršćanskom kontekstu pojam nade uvijek označava nepokolebljivo očekivanje. Kršćanska nada usmjerena je na Kristov dolazak, a može se odnositi i na čitav kršćanski život. Objekt nade- *παρουσια* i spasenja shvaćeni u eshatološkom smislu. Solunja-

ni moraju biti pripravnici na Kristov dolazak. Vjera i ljubav jesu oklop, a nada predstavlja kacigu spasenja. Nada u svršetak kojim će se kršćansko spasenje potpuno objavit. ⁶

5. 2. Druga poslanica Solunjanima

Prisutna su snažna apokaliptička prisjećanja, ali je ipak glavni naglasak na činjenici da je kršćanska nada nerazdruživa od svagdašnje budnosti.

...A sam Gospodin naš Isus Krist i Bog, Otac naš, koji nas uzljubi i koji nam po milosti dade trajno ohrabrenje i dobru nadu, neka ohrabri vaša srca i neka ih učvrsti u svakom dobru djelu i riječi! (2Sol 2, 16 – 17)

Nada je Božji dar koji nam on daje samim naviještanjem evanđelja, snagom Duha Svetog koji proizvodi prvine slave. Naglasak je na nadi, za koju u tadašnjim poganskim religijama nije bilo mjesta. Dobra nada označuje nadu koja je dobra kako sama po sebi, tako i po svojim posljedicama. Sa stanovišta Pisma, nada je nešto što je posvemašnja sigurnost jer je ukorijenjena u božanskoj prirodi i božanskom obećanju. Tako se ovdje povezuje s milošću, a nada utemeljena na božjoj milosti nikada neće razočarati.⁷

6. Poslanica Kološanima

...poradi nade koja vam je pohranjena u nebesima. Za nju ste već čuli u Riječi istine. (Kol 1,5)

Elpis je ovdje objekt nadanja, a time je pojmom označen i cijeli sadržaj evanđelja; nada se pokazuje kao temelj i svrha kršćanskog postojanja, kao temelj vjere i ljubavi.

⁵ Usp. R. MARTIN, *Novozavjetni komentari – Tumačenje Pavlove poslanice Filipljanima*, Dobra vest, Novi Sad, 1986., str. 88. – 101.

⁶ Usp. L. MORRIS, *Novozavjetni komentari – Tumačenje 1. i 2. Poslanice Solunjanima*, Dobra vest, Novi Sad, 1984., str. 39.

⁷ Usp. isto, str. 64.

Samo ako ostanete u vjeri utemeljeni, stalni i nepoljuljani u nadi evanđelja koje čujete, koje se propovijeda svakom stvorenju pod nebom, a ja mu, Pavao, postadoh poslužiteljem. (Kol 1, 23)

Ovdje se govori o *ελπις ευαγγελιου*, koja treba biti stalna i stabilna, i tu je upotrebljena u objektivnom značenju. To je dobro istovjetno s naviještanjem i spasenjem, već prisutno u evandeoskoj poruci. Punina spasenja još se nije dogodila, to će se zbiti u paruziji. Kršćani trebaju ostati čvrsti u vjeri jer će tako omogućiti nutarnji rast u vjeri. Tko primi Riječ, prima i nadu.

Njima Bog htjede obznaniti kako li je slavom bogato to otajstvo među poganima: to jest Krist u vama, nada slave! (Kol 1, 27)

Ističe Krista kao nadu slave, isto tako to je dobro kojem se nada, to je uskrslu Krist, onaj koji sjedi zdesna Bogu...

Ova tri navedena retka imaju neke zajedničke elemente, sva tri govore o objektivnom značenju. *Elpis* je nada koja je pohranjena u nebesima, to dobro je uskrslu Krist koji sjedi zdesna Ocu; za tu nadu su već čuli u Riječi istine; nada još nije ostvarena u svojoj punini i to joj daje jednu eshatološku dimenziju.⁸

7. Poslanica Efežanima

...da budemo na hvalu Slave njegove - mi koji smo se već prije nadali u Kristu. (Ef 1,12)

Ovdje se nalazi *προελπιζω*, derivat riječi *ελπις*. Značenje pojma jest nadati se unaprijed. Označava i osobni čin nadanja. Subjekt tog nadanja su judeokršćani. Oni su posjedovali mesijanske nade prije Kristova dolaska.

...prosvijetlio vam oči srca da upoznate koje li nade u pozivu njegovu, koje li bogate slave u baštini njegovoj među svetima... (Ef 1, 18)

Ovdje se prvi puta susreće izraz *ελπις της κλησεως*. Govori se o nadi u objektivnom smislu, koja je kao sadržaj uključena u poziv. Bog ostvaruje nadanja, njegova moć djeluje u zajednici vjernika.

...i da u ono vrijeme bijaste izvan Krista, udaljeni od građanstva izraelskoga, tuđi Savezima obećanja, bez nade bijaste i nezna-bošci na svijetu. (Ef 2,12)

Pavao opisuje prošlost pogana, oni su bili pridruženi izabranom narodu i bili su bez starozavjetne nade. Ovdje se željela istaknuti veličina kršćanskog poziva i sve ono što čovjek tim pozivom dobiva.

Jedno tijelo i jedan Duh - kao što ste i pozvani na jednu nadu svog poziva! (Ef 4,4)

Nada je ovdje u funkciji jedinstva Crkve, autor poziva čitatelje da se dostojno ponašaju zbog primljena poziva i očekuje da sačuvaju jedinstvo. Nada na koju smo pozvani mora se shvatiti u smislu dobra kojemu se nada, nada poziva treba biti i nada koja poziva. Vlasnik i posjednik nade jest zajednica, ulaskom u zajednicu ulazi se i u posjed nade, nada izgrađuje i održava zajedništvo. *Elpis* nije još ostvarena u potpunosti – zajednica treba strpljivo iščekivati njeno puno ostvarenje do kojeg će doći.⁹

ZAKLJUČAK

Analizirajući pojam nade u navedenim citatima Pavlovih poslanica, može se zaključiti da je sama nada, nadanje, pouzdanje i ufanje, isključivo vezana uz još dvije temeljne kršćanske kreposti-vjeru i ljubav- ali na nekim mjestima označava i obično ljudsko nadanje.

⁸ Usp. M. TOMIĆ, *Pojam ΕΛΠΙΣ u poslanicama Kološanima i Efežanima*, u: *Diakovensia*, 1/1994., str. 261.

⁹ Usp. isto str. 262.

PIŠE: IRENA BARIĆ

Udovica se pouzdaje u Boga, upravlja je nadu u Božjem smjeru, i time se razlikuje od udovica koje nisu kršćanke; ona je žena koja se ne prestando moli.¹

2. Poslanica Titu

...u nadi života vječnoga što ga, prije vremena vjekovječnih, obeća Bog, On koji ne laže... (Tit 1,2)

POJAM NADE U PASTORALNIM ILI PAVLOVSKIM POSLANICAMA

Pastoralne poslanice upućene su osobama koje su se bavile organiziranjem i upravljanjem pojedinih crkvenih zajednica, na taj je način održavan kontakt između predstavnika zajednica i Pavla.

1. Prva poslanica Timoteju

Pavao, apostol Krista Isusa po nalogu Boga, Spasitelja našega, i Krista Isusa, nade naše... (1 Tim 1,1)

Riječ nada upotrebljena je u kršćanskom smislu, sadrži element potpune zajamčenosti.

Ta za to se trudimo i borimo jer se pouzdajemo u Boga živoga koji je Spasitelj svih ljudi, ponajpače vjernika. (1 Tim 4,10)

Razlog neprestane borbe jest postojanje vjernikove nade, vjernikovo posebno pouzdanje u Boga pojačava spoznaju da je Božja milost po opsegu sveobuhvatna, grč. *elpikomen* znači mnogo više nego pouzdanje, ovdje je u perfektu i podrazumijeva neprestano stanje nadanja, tj. jer smo učvrstili nadu, temelj nade je Bog živi, koji je Spasitelj svih ljudi.

A ona koja je zaista udovica, posve sama, pouzdaje se u Boga, odana prošnjama i molitvama noć i dan... (1 Tim 5,5)

Ovdje se govori o nadi života vječnoga. Apostolova nada upravljena je prema budućnosti života vječnoga; prijedlog *epi* pokazuje da je ta nada temelj na kojem je izgrađena kršćanska služba. Kršćanska nada ukorijenjena je u obećanju koje je Bog dao prije vremena ovjekovječiti. Pavao pridaje Bogu neobičan epitet *onaj koji ne laže* da bi istaknuo pouzdanost te nade.

¹ Usp. D. GUTHRIE, *Novozavjetni komentari – Tumačenje 1. i 2. Poslanice Timoteju i poslanice Titu*, Dobra vest, Novi Sad, 1983., str. 24–37.

...iščekujući blaženu nadu i pojavak slave velikoga Boga i Spasitelja našega Isusa Krista. (Tit 2,13)

Nada se odnosi na paruziju i kršćani moraju živjeti iščekujući blaženu nadu i pojavak slave velikoga Boga i Spasitelja našeg Isusa Krista.

...da opravdani njegovom milošću budemo, po nadi, baštinici života vječnoga. (Tit 3,7)

Baštinici još nisu vlasnici u potpunom smislu, što je razvidno iz riječi *po nadi*, kao ideji sigurnosti na temelju koje se opravdani vjernik može unaprijed radovati trenutku kada će baština koja mu pripada biti njegovo vlasništvo.²

3. Poslanica Filemonu

K tome, pripravi mi obitavalište jer se nadam da ću vam po vašim molitvama biti darovan. (Flm 1,22)

Pavao ovdje govori o nadi u profanom smislu, moli da mu pripreme obitavalište kako je i prirodno.

4. Poslanica Hebrejima

Želim ipak da svatko od vas sve do svršetka pokazuje tu istu gorljivost za ispunjenje nade te ne omlitavite, nego budete nasljedovateli onih koji po vjeri i strpljivosti baštine obećano. (Heb 6, 11 – 12)

Pojam elpis se ovdje ističe; vjera je već neko posjedovanje onoga čemu se nadamo, svjedočenje zbiljnosti koju ne vidimo; isto tako, i nada se odnosi na svijet koji ne vidimo, vjernici moraju ustrajati do kraja jer će samo tako biti baštinici obećanja. Pavao ih upozorava da ne omlitave duhovno i potiče na izbjavljenje od opasnosti nedostatka kršćanske nade.

...jer Zakon nije ništa priveo k savršenstvu - a uvodi se bolja nada, po kojoj se približujemo Bogu. (Heb 7, 19)

Bolja nada proizlazi iz drugačije ustanovljenog Božjeg reda, ona omogućava približavanje ljudi k Bogu. Nada je kršćanima pouzdano čvrsto sidro koje je našlo čvrsto uporište u preteči, Kristu, on je za nas spona vidljivoga i nevidljivog, te će i vjernik moći biti subaštinikom njegove vječne slave.

...vjera je već neko imanje onoga čemu se nadamo, uvjerenost u zbiljnosti kojih ne vidimo. (Heb 11,1)

»Vjera koju smo iskusili već je neko imanje onoga čemu se nadamo« – potvrda o pravu vlasništva nad stvarima kojima se nadamo.³

ZAKLJUČAK

U prvoj kršćanskoj zajednici nada je označavala povezanost s božanskim svijetom, prema kojem su usmjeravana sva očekivanja i nadanja okrenuta prema budućnosti.

Možemo reći da je ta zajednica svoje žive nade usmjeravala prema jednom i jedinom cilju, a to je spasenje (uskrsnuće, život vječni). A za to joj je, kao temelj nade i nadanja, bila potrebna vjera u Krista koji vodi i stvara povijest.

² Usp. D. GUTHRIE, *Novozavjetni komentari – Tumačenje 1. i 2. Poslanice Timoteju i poslanice Titu*, Dobra vest, Novi Sad, 1983., str. 78.

³ Usp. T. HEWITT, *Novozavjetni komentari – Tumačenje poslanice Hebrejima*, Dobra vest, Novi Sad, 1986., str. 70. – 148.

PIŠE: Nikola NERETLJAK

Galileo Galilei

Povodom obilježavanja godine astrofizike, odlučio sam posvetiti malo vremena ovoj tematici na način da ukratko predstavim Galilejev rad i doprinose koji je dao znanosti. Polje njegova rada uistinu je široko i o tome se mogu pisati studije, no moja je nakana dati kratak i jednostavan uvid u problematiku koja se susreće u njegovu djelu. Naravno među znanstvenicima je mnogih onih koji su pokušali promišljati o prirodi i o Bogu, o znanosti i njenim metodama, te teologiji i njenim metodama. Što je istina vjere, a što istina znanosti? Kakav je odnos među njima, predstavljaju li one istu stvarnost na različite načine?

Galilei je talijanski fizičar, matematičar i astronom, koji je svojim radom nedvojbeno udario temelje novovjekovnoj znanosti. Rođen je davne 1564. g. u Pisi. Pod pritiskom roditelja, studira medicinu, ali ubrzo uviđa da ga više zanima matematika. Bio je profesor matematike u Padovi i Pisi. Utemeljitelj je moderne eksperimentalne metode koja se počinje koristiti u fizici, ali i drugim znanostima. Pripada mu zasluga konstruiranja teleskopa, pomoću kojeg se kasnije, proučavajući svemir, uvjerio u ispravnost Kopernikova heliocentričnog sustava. Dublje proučavajući svemir, pronalazeći nove dokaze u prilog Kopernikovim tvrdnjama, bivao je sve uvjereniji u ono što je i sam pretpostavljao. Njegove su zamisli došle do Rima i on dobiva direktivu da više ne smije naučavati o heliocentričnom sustavu. Obećao je da neće, ali je pitanje je li uistinu tako

i mislio. Petnaest godina kasnije, 1632., izdaje knjigu *Dialogo sopra i due massimi sistemi del mondo* (Dijalog o dva najveća sustava svijeta). Zbog nje biva optužen, a kasnije i osuđen na doživotni pritvor u svom domu. Odrekao se Kopernikova nauka, stoga mu je kazna bila blaga. Umro je 1642. g. u miru svoje kuće.

II. vatikanski koncil u dokumentu *Gaudium et spes* izražava žaljenje zbog nekih nedopustivih zahvata i nedostatka razumijevanja crkvenih krugova. Papa Ivan Pavao II. zahtijeva 1979. g. da se slučaj revidira, te u tu svrhu osniva povjerenstvo koje iznosi zaključne misli 31. listopada 1992. tijekom audijencije za Papinu akademiju znanosti. Izražava se žaljenje zbog nepravde nanese Galileju, pod izlikom nedostatka znanstvene interdisciplinarnosti.

Tada je postojalo drugačije poimanje cjelokupne stvarnosti, a Galilejeve misli su bile nešto novo, nešto što je zadiralo u crkveni nauk, stoga ne čudi činjenica da je osuđen. Njegova eksperimentalno-matematička metoda izdvaja prirodoslovne znanosti od »universitas scientiarum«, te počinje ubrzan razvoj prirodoslovnih znanosti. On je smatrao da se Bog objavio na dva načina: u prirodi i Svetom pismu. Po njemu, priroda je najvjernija izvršiteljica Božjeg zakona, a Sveto pismo je Božje sniženje na nepreciznu razinu govora jednostavnih ljudi. Upravo na temelju toga se može zaključiti da se različitim metodama može proniknuti i uskladiti spoznaje prirodoslovaca i teologa. Da

bismo čitali Bibliju na hebrejskom, moramo ga poznavati, a da bismo proučavali matematiku, moramo znati simbole kojima se služi. Ipak, prva poglavlja Knjige Postanka nisu nekakav znanstveni rad ili novinarski izvještaj. To je govor o Bogu koji nikad ne može biti dokučen u svojoj svojoj veličini. Do sukoba teologije i prirodnih znanosti ponekad dolazi upravo radi različitih metoda govora i ciljeva.¹

Tijekom povijesti mnogi su učenjaci dolazili u konflikt s crkvenim vodstvom. Neki su bili proganjani, drugi pak osuđeni, a neki su završili na lomači ili pod mučilima. Takvi procesi možda i zavređuju osudu, ali i žaljenje. Treba uzeti u obzir mnogo čimbenika koji su utjecali na takvo mnijenje. Galilej je bio žrtva vlastitog genija, kreativnosti i prilika u kojima je živio. Danas je pak drugačije, otvorili su se novi vidici u znanosti i u teologiji te postoji uzajamno uvažavanje, što i jest potrebno s obzirom na napredak koji je postignut. Smatram da je takav mislilac i znanstvenik zaslužio barem malu zahvalu za puno toga što nam je ostavio.

1 Usp. I. KEŠINA, *Znanost - vjera - etika*, Crkva u svijetu, Split, 2005., str. 83.-87.

Piše: JELENA HORVAT

Teorija evolucije i Katolička Crkva

Poznato je da se život na Zemlji, počevši od najprimitivnijih bakterija do najsloženijih organizama, pojavio prije oko 3,5 milijarde godina. U tom razdoblju čovjek se kao homo sapiens pojavio vrlo kasno. Spoznaje različitih znanosti, kao što su arheologija, paleontologija, prirodne znanosti, sve više nam otvaraju pogled na početke čovječanstva, života na Zemlji i svemira. Originalnu znanstvenu, danas prihvaćenu, teoriju o evoluciji živih bića postavio je Charles Robert Darwin.

Charles Darwin rođen je 12. veljače 1809. godine u Shrewsburyju, u Engleskoj, a umro u Downu 19. travnja 1882. godine. Najprije je studirao medicinu, zatim teologiju. Godine 1831.-1836. putuje brodom *Beagle* uz obalu Južne Amerike i proučava geološke formacije, floru i faunu. Zapaža važne činjenice u raširenosti živih bića, te obilježja u odnosu živućih vrsta prema onima koje su izumrle u davnim geološkim razdobljima. Dolazi do zaključka o promjenljivosti vrsta i postupnom razvoju organizama.¹ Prema njemu, evolucija je tijekom razvoja živih stvorenja selekcijom (prirodnim odabirom), prema kojoj se organizmi koji su jači i bolje prilagođeni okolišu dalje razvijaju, a slabiji malakšu i izumiru. Pritom se mijenjaju stari oblici života,

a mutacijama nastaju novi. Darwin je svoju teoriju najprije primijenio na neljudska živa bića, ali je u svom daljnjem znanstvenom radu uvidio da treba uključiti i čovjeka.²

1. Katolička Crkva i vjera u stvaranje

Katolička Crkva prepušta znanosti mnoštvo detalja glede povijesti života na Zemlji. Evoluciju, u smislu neprestanih promjena i zajedničkog podrijetla svih živih bića, Katolička Crkva dakako prihvaća, međutim ona čak ni danas nema razrađenu i jasno oblikovanu teoriju koja bi na zadovoljavajući način odgovorila na pitanje postanka ljudskog života. Ograđujemo se od ekstremnog (fundamentalističkog) kreacionizma koji biblijski izvještaj o stvaranju u 6 dana shvaća doslovno i odbija mogućnost bilo kakve evolucije, ali isto tako, u skladu s Ivanom Pavlom II., odbacujemo evoluciju u neodarvinističkom smislu kao besciljni i neplanirani proces slučajnih promjena i prirodne selekcije. Svaki sustav koji nijeće snažnu očiglednost plana u biologiji jest ideologija, ne znanost. Možemo reći da su se iz ideološke zloupotrebe teorije evolucije s kojom je započeo Haeckel, a nastavili Feuerbach, Engels i drugi, rodila u političkom svijetu tri najveća zla prošloga stoljeća: nacizam, fašizam i komunizam, kao veličanje borbe za opstanak i prirodno odabiranje. Herbert Pietschmann,

¹ Usp. D. BROZOVIĆ, *Darwin, Charles*, u: Hrvatska enciklopedija, 3. sv. Da- Fo, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2001.str. 35.-36.

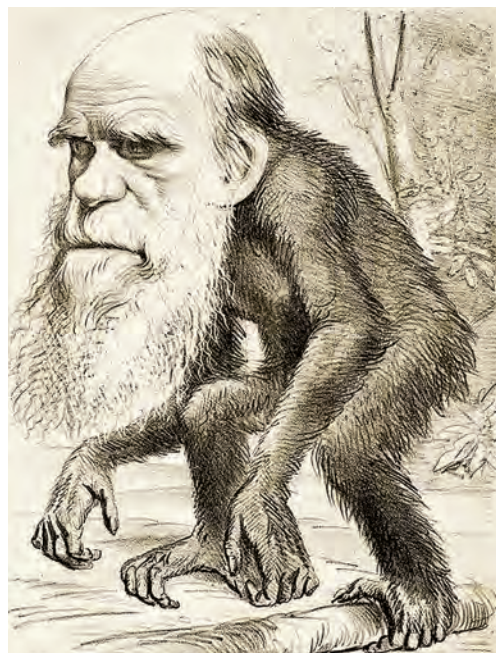
² Usp. L. NEMET, *Čovjek u raju. Pokušaj tumačenja nauka o prvotnom stanju čovjeka*, u: Obnovljeni život 59 (2004), br. 2, str. 133.-135.

poznati austrijski fizičar, kaže: »Kao fizičar, osjećam se pogođenim, štoviše, povrijeđenim kada se moja znanost zlorabi za davanje prividnih argumenata za nihilizam, materijalizam i ateizam.« Slično govori i bečki filozof Günther Poltner: »Ako znanstvenik iziđe kao znanstvenik iz svog područja i na temelju toga iznosi zaključke o, primjerice, nepostojanju Boga, onda to može biti njegov svjetonazor, ne više znanost.« Tako teorija evolucije postaje ideologijom evolucionizma. Po Poltneru, društveni darvinizam dio je te ideologije.³ Odgovori na pitanja ne mogu se pružiti koristeći samo vlastite metodologije niti svoje stajalište pretvarati u apsolutno i isključivo. Zato se često evolucija (neodarvinizam) i stvaranje smatraju suprotstavljenim polovima.

2. Mi nismo slučajan i besmislen plod evolucije!

Govoriti o slučaju pred svemirom u kojem je prisutna tako složena organizacija njegovih elemenata i čudesna svrhovitost, značilo bi isto što i odustati od objašnjavanja svijeta. Korak od pojedinih atoma do kompleksnosti najjednostavnijih živih bića nezamislivo je velik i u velikoj mjeri još nepoznat. Molekula DNA, nasljedna tvar svih živih bića, sastoji se od preko 10 000 nukleotida. Uglavnom se pojavljuju 4 vrste tih molekula čiji poredak u DNA sačinjava nasljednu tvar. Je li moguće da je takav poredak nastao čisto slučajno?!

Pretpostavimo da su se otprilike 10 na 75.-tu atoma ugljika u svemiru povezali u nukleotide koji bi se svakog milijuntog dijela sekunde iznova redali u nizove po 10 000. Vjerojatnost da bi se od nastanka svemira samo jednom čisto slučajno oblikovao pravi redoslijed bila bi 1: 10 na 5 900.-tu. Poznati astrofizičar

Fred Hoyle je rekao da je to nevjerovatno isto kao i slučajno sastavljanje jumbo-jeta na nekom otpadu dok nad njim prohuji oluja. Ta nevjerovatnost je toliko velika da je jednaka isključenju ove mogućnosti, a onda možemo zamisliti kolika je kod složenijih živih bića i čovjeka. Ne samo nevjerovatno, nego je i kemijski nezamislivo da se deseci tisuća nukleotida spontano spoje u jednu jedinu molekulu. Pravilo prema kojem se odvijaju ove kemijske reakcije nije čisti slučaj.⁴ Evolucija živoga ima unutarnji cilj koji izaziva divljenje. Taj cilj koji vodi živa bića u jednom smjeru, a za koji ona nisu odgovorna, nameće da se pretpostavi duh koji je Tvorac tog cilja. Papu Benedikta XVI. neodarvinisti su pokušali prikazati kao zadovoljnog evolucionistu, pozivajući se na dokument Međunarodne teološke komisije iz 2004. godine, kao i papu Ivana Pavla II. jer je rekao da je evolucija više od puke hipoteze. Sam pak

³ Usp. Ch. SCHÖNBORN, *Evolucija može biti istinita - ali ne i neodarvinizam*, u: Glas koncila, (2005.), br. 32.-33., str. 7

⁴ Usp. A. BENZ, *Budućnost svemira. Slučaj, kaos, Bog?*, KS, Zagreb, 2006., str. 125.-126.

papa Ivan Pavao II. kaže da je evolucija kao besciljni i neplanirani proces i prirodna selekcija neprihvatljiva, a papa Benedikt XVI. potvrđuje da se spomenuti govor Ivana Pavla II iz 1996. godine ne može shvatiti kao opća potvrda evolucije. Ovime se posebno osvrće na one neodarvinističke teorije koje izričito niječu svaku uzročnu ulogu božanske providnosti kod razvoja života u svemiru. Osim toga, sadašnji papa jasno govori: *Mi nismo slučajni i besmislen proizvod evolucije. Svatko od nas je plod Božje misli. Svatko je željen, svatko je ljubljen, svatko je potreban.*⁵

Tako smo protiv onih koji u ime neodarvinizma odbacuju svaku mogućnost razgovora o planu i svrsi evolucije. Na početku 21. st. Crkva ponovno brani razum, suočena s ovakvim i sličnim pretenzijama koje žele pobiti svaku ideju o planu i svrsi, te kaže da čovjek uporabom razuma može spoznati stvarnosti neuzrokovano prvog uzroka, prvog Pokretača, Boga filozofa. Sav je svemir tako stvoren da omogućiti nastanak intelligentnoga, razumnog života. Da je taj svemir samo za dlaku drukčije bio stvoren, zacijelo bi se i svijet i čovjek drukčije razvili- antropijsko načelo. Klasična skolastička teologija govori o krajnjoj svrsi- *causa finalis*: Božje djelovanje sastoji se u tome da baci u svemir bitak koji je spojiv s pojavljivanjem života i da podržava njegovo postojanje. Bog se, dakle, ne miješa uvijek u prirodne zakone, nego ih je stvorio takvima da na kraju krajeva omogućuju pojavu života i njegov razvoj u svim mogućim oblicima, uključujući i homo sapiens sapiens. Pogrešno je reći da je Bog samo na početku stvarao, jer, prema nauku o creatio continua, Bog u svakom trenutku stvara i uzdržava sva stvorenja, bez iznimke. Niti jedno stvorenje ne može opstati ako Bog na njega ne misli u svakom trenutku njegove egzistencije.⁶

3. Biblija o stvaranju

Kad Biblija govori o stvaranju svijeta, ona nije prirodoslovna, dakle znanstvena knjiga u modernom smislu riječi. Ona nije knjiga astronomije, geologije ili atomske fizike, nego knjiga Božje objave. Riječi u prvom i drugom poglavlju Knjige Postanka nisu reportaža nekog dopisnika koji je prisustvovao izgradnji svemira. Biblijski prikaz stvaranja svijeta u Post 1 izraz je izraelskog vjerovanja u jednoga, osobnoga i svemogućeg Boga, stvoritelja svemira i čovječanstva. Biblija je u prvom redu govor o Bogu, dakle o nečem neizrecivom, ali i o ljudima, »odjeven« u stil, književne oblike, usporedbe, metafore i slike svijeta. Ona govori o odnosu čovjeka prema svojem Stvoritelju. Božja riječ uvjetovana je vremenom, kulturom i jezikom, i ona se može prilagoditi svakoj kulturi, vremenu, jeziku i narodu. Time se objavljene istine neće promijeniti jer su one vječne, niti će se okrnjiti, već samo prilagoditi novoj sredini. Slika svijeta što je čovjek stječe istraživanjem i eksperimentima se mijenja, a vjera ostaje ista. Prema tome besmislen je svaki pokušaj da se slika svijeta, kakva se nalazi u Svetom pismu, pomiri s rezultatima moderne znanosti.⁷

Umjesto zaključka

Filozofsko-teološko i prirodoslovno shvaćanje stvaranja i evolucije nije međusobno suprotstavljeno, nego je riječ o dvjema različitim gledanjima stvarnosti, a njihovi iskazi se ne isključuju. I jedno i drugo je istina, a istina istini ne može protusloviti. Crkvenom učiteljstvu moguće je pod određenim okolnostima uočiti pomirljivost i suglasnost s teorijom evolucije. Sve stvoreno ovisno je o Bogu prema stvarateljskom naumu. Kršćani vjeruju da je ovaj svijet sazdan i uzdržavan ljubavlju Stvoriteljevom.

⁵ Usp. Ch. SCHÖNBORN, *Nav. dj.*

⁶ Usp. L. NEMET, *Nav. dj.* str. 131.-132.

⁷ Usp. A. REBIĆ, *Stvaranje svijeta i čovjeka*, KS, Zagreb, 1996., str. 93.-94.

Piše: Vlatko Glavaš

Obamini zakoni i Katolička Crkva

Čovjek je religiozno biće. U njegovoj dubini očituje se i realizira potreba za religioznošću. Unutar svake kulture postoji specifičan odnos prema Bogu. Religija je povezana s kulturom, jer mijenja svijet i čovjeka, te je dio kulturne baštine čovječanstva. Bit religije je čežnja za apsolutnim. U današnjem vremenu osjeća se nedostatak religioznosti, sve više ljudi religiozno iskustvo traži na pogrešnim mjestima, jer ga ne nalaze tamo gdje bi trebali i tako se okreću alternativnim duhovnim oblicima koji u izobilju nude svoju religioznu »hranu«. Tako smo nedavno, tijekom predsjedničkih izbora u SAD-u, su svjedočili nadmetanju televizijskih kuća i novinskih članaka u izricanju riječi pohvale američkom predsjedničkom kandidatu Baracku Obami. Predstavili su ga kao tamnopotutog kandidata koji bi SAD-u i ostatku svijeta mogao biti neka vrsta »spasitelja«. Nakon što je izabran za predsjednika SAD-a mnogi na njega gledaju kao pozitivnu novost, nekoga tko će svojim političkim potezima uzdignuti na jednu višu razinu religiozno, političko i ekonomsko stanje. Pojedinci su išli toliko daleko da su ga prozvali »novim mesijom«, što ni ne čudi s obzirom da živimo u takvom društvu koje zaboravlja uloga Crkve i religije u čovjekovom životu, kao i to da mi imamo spasitelja, onoga koji nas je otkupio-Isusa Krista. Međutim, već su pojedine odluke predsjednika Baracka Obame izazvale protivljenja crkvenih krugova. Primjerice odluka kojom se ukidaju ograničenja za državno financiranje istraživanja embrionalnih matičnih stanica naišla je na osudu najviših krugova Katoličke Crkve u Vatikanu

i SAD-u. Tom je odlukom Obama ispunio kontroverzna predizborno obećanje i poništio odluku predsjednika George Busha, od kojeg je tadašnji papa Ivan Pavao II, zatražio da ne dopusti istraživanje embrionalnih matičnih stanica. Predsjednik Odbora za pravo na život Američke biskupske konferencije, kardinal Justin Rigali, nazvao je Obaminu odluku »tužnom pobjedom politike nad znanošću i etikom«. To je moralno pogrešno djelo jer potiče uništavanje nevinih ljudskih života, ponašajući se prema ranjivim ljudskim bićima kao prema pukom proizvodu koji je svakom na raspolaganju, ustvrdio je kardinal. Znanstvenici vjeruju da matične stanice kriju potencijal za liječenje niza bolesti: od paralize, dijabetesa, raka, Parkinsonove bolesti do srčanih i drugih bolesti. Medicinska čuda ne događaju se slučajno, ona su rezultat mukotrpnih i skupih istraživanja, koja ovise o godinama pokusa i pogrešaka (većina kojih ne donese ploda) i vladine spremno-

sti da podrži taj rad, objasnio je svoju odluku Obama. Istraživanja su iznimno spora jer se matične stanice dobivaju iz ljudskih embrija koji se u tom postupku uništavaju. Većinom se rabe embriji iz klinika za umjetnu oplodnju, koji bi inače bili odbačeni. U laboratorijima se matične stanice dalje umnožavaju. Otuda i protivljenje Katoličke Crkve, koja podupire istraživanje matičnih stanica odraslih osoba, u čemu je posljednjih godina ostvaren određeni napredak. Glavni urednik vatikanskog dnevnika Osservatore Romano Gion Maria Vian ocijenio je kako Obama »ne može tražiti monopol nad statusom dobrog Samarićanina« tvrdnjama kako istraživanja embrionalnih matičnih stanica podupire zato što želi olakšati ljudsku patnju. Znači li to da oni koji se protive istraživanjima embrionalnih matičnih stanica žele produljiti ljudsku patnju? Vodeći vatikanski specijalist za bioetiku, biskup Elio Sgreccia, talijanskim je medijima rekao da »motive za ovu odluku treba tražiti u pritisku za postizanje profita«. Dionice američkih tvrtki koje se bave istraživanjima embrionalnih matičnih stanica strahovito su porasle nakon Obamine odluke o ukidanju zabrane. No, takva uredba omogućava istraživačima uporabu državnih sredstava samo za rad s novim stanicama, ali zakonska zabrana uporabe saveznog novca za izdvajanje matičnih stanica ostaje na snazi, što znači da će se moći raditi samo sa stanicama izdvojenim u drugim laboratorijima. Nakon odluke američkog predsjednika Obame o deblokiranju državnog financiranja glede istraživanja embrionalnih matičnih stanica, treba utvrditi čiji su još interesi posrijedi, a vjerojatno je da su to interesi nekih farmaceutskih poduzeća, naglasio je predsjednik Papinske akademije za život, nadbiskup Rino Fisichella. Rekao je kako farmaceutske tvrtke imaju veliki utjecaj na znanost i istraživanje, a u ovom slučaju i na politiku. Nadbiskup Fisichella nadalje tvrdi kako je Obamina odluka zapravo pobjeda politike nad etikom. Ali, čini mi se da je to pirova pobjeda jer, slušajući i dajući riječ znanstvenicima, znamo da embrionalne matične

stanice u ovom trenutku ne vode nikamo, dok su odrasle matične stanice već doprinijele liječenju patologije u slučajevima 2000 bolesti. Znanost i znanstvenici kažu da taj put u ovom trenutku nije prohodan, primijetio je nadbiskup Fisichella. Tajnik Papinske akademije za život mons. Ignacio Carrasco de Paulo, ističe da se crkva ne protivi matičnim stanicama, ali se protivi uništavanjem embrija. Nakon odluke o deblokiranju državnoga financiranja istraživanja embrionalnih matičnih stanica, imamo još jednu predsjednikovu odluku koja se protivi doktrini Katoličke Crkve, a to je pobačaj. On je ukinuo zabranu da SAD financiraju međunarodne subjekte za planiranje obitelji koji promiču pobačaj. Kardinal iz Chicaga Francis George, predsjednik Biskupske konferencije SAD, priprema završni dokument zasjedanja, koji bi, prema prijedlozima nekih biskupa, trebao uključivati poruku da će se »agresivna politika u prilog pobačaja smatrati napadom na Crkvu«. Crkveni velikodostojnici kažu kako su zabrinuti da bi širenje prava na pobačaj moglo dovesti do zahtjeva da katoličke bolnice obavljaju pobačaje ili će izgubiti savezno financiranje. Prema izlaznim anketama, na proteklim je izborima 54 % američkih katolika podržalo Baracka Obamu.

Kao kršćani, mi moramo biti svjesni da imamo svoga spasitelja u osobi Isusa Krista, u kojem je ostvarena punina i definitivnost objave, on je i objavitelj i objava, Bog i čovjek, punina objave. Crkva je sakramentalni znak i sredstvo spasenja. Krist je glava, a crkva tijelo, pripadnost Crkvi donosi spasenje. I na kraju bih još dodao kako u Isusu iz Nazareta moramo prepoznati vječnu riječ Očevu, jednoga Boga, jer u toj spoznaji leži spasenje, sigurnost i snaga svakog čovjeka na ovome svijetu. Svi koji vjeruju ovim Isusovim riječima u Svetom pismu ne moraju se bojati i tražiti spasenje na pogrešnim mjestima, jer Isus kaže: »Ja sam put, istina i život. Nitko ne dolazi k ocu osim po meni!« (Iv 14: 6,7)

Meditacija

Uzmi, Gospodine, i primi svu moju
slobodu,
moju pamet, moj razum, i svu moju volju
sve što imam ili posjedujem:
ti si mi dao,
tebi, Gospodine, sve to vraćam;
sve je tvoje,
raspoložbi svime po svojoj volji.
Daj mi samo svoju ljubav i milost,
i to mi je dosta.

Molitva sv. Ignacija

Piše : MARINA ŠUVAKOVIĆ

Molitva... trenutak kada Ti i ja postajemo najbolji prijatelji, kada se možeš potpuno prepustiti meni i mojoj neizmjerljivoj ljubavi koju čuvam za Tebe. Nagomilani koraci puni tuge, sada postaju koraci sreće, koraci ljubavi. U tišini srca odmaram se na Tvojim rukama, moj Spasitelju... U mom najdubljem biću budi se Tvoja čudesna nazočnost, uzdižem um i na sve zabravljam. Gospodin može sve izliječiti... Može dati takve milosti koje ljudsko znanje nemože objasniti: mudrost koju pronosimo kroz život, snagu da mi postanemo snaga, ljubav jer želi da i mi postanemo *Ljubav*... Gledam Te dok odgovaraš na moja pitanja, dok strpljivo slušaš i uvijek imaš vrijeme samo za mene... Za mene, koja žedna dolazim na zdenac Tvoje ljubavi i neizmjernog milosrđa. Tu postajem potpuno nemoćna, a Ti pokazuješ svoju moć i veličinu. Veličinu u ljubavi koju mi pružaš, a moć kada me ponovno podižeš i daješ snagu za ljepše sutra.

Ti i ja

Piše: Željko ŠTIMAC

Postanimo, kamenje zaglavno!

»Kamen koji odbaciše graditelji, postade kamen zaglavni.« Upravo događaji po kojima Bog usputne detalje iz ljudskog života pretvara u ključne čimbenike budućnosti, ili u zaglavno kamenje na kojemu počivaju čitava zdanja, donose ohrabrenje i upozorenje. Neprestano nam se događaju neznatni, naoko nevažni događaji. Mali ljudi koji za nas nemaju nikakvo značenje, svakodnevno prolaze pokraj nas. Prolazimo pored mnoštva ljudi, različitih boja, rasa i izgleda. Jedni uživaju u svojoj raskoši, dok drugi nemaju što jesti. Kako da pomognem

potrebitima? Nahranimo samo jednog od njih i obrišimo im suze s lica, i tad ćemo biti radosni jer smo nahranili samoga Krista. Hromi ljudi šepaju za nama i ne mogu nas sustići u našoj žurbi za »važnim« stvarima. Naši svakodnevni zadaci postaju monotona rutina te ih obavljamo poput strojeva. Jednako neosobno i hladno počinjemo se odnositi i prema ljudima u svojoj okolini. Ali, Bog može iskoristiti takve detalje kako bi iz korijena promijenio naš život. Nešto što je u samom početku bilo na dnu naše liste želja i potreba, može se od jednom pojaviti na njezinu vrhu i postati temelj na kojem će počivati sve ostalo. Odlomci iz Svetoga pisma, koji se temelje na Isusovim primjerima i načinu na koji Bog djeluje kroz povijest, govore nam da moramo poštovati sav život, svaki njegov i najmanji djelić. Nikada ne smijemo odbaciti ljude zbog toga što su siromašni, dosadni ili izazivaju probleme. Ako pristupimo prijateljski i ponesemo se na samo ljudski, već i s Isusovom dobrotom i suosjećajnošću, ta osoba može u nama potaknuti posve novi pogled na život. U svom zanimanju ribara, ne smijemo zaniijekati ni svoje korijene i nasljeđe. Nikada se ne smijemo sramiti svoje prošlosti ili osjećati zakinutima zbog nje. »Znamo pak da Bog u svemu na dobro surađuje s onima koji ga ljube, s onima koji su odlukom njegovom pozvani« (Rim 8, 28). Najbeznačajnije detalje u našim životima vjera, pretvara u zaglavni kamen naše budućnosti, u izvor naše najveće radosti, u korijen naše vječne sreće.

Piše: IVANA TRBUK

Tebe trebam...

»Možeš li, čovječe, ostati zapušten u sebi samome, zaboravljen od sebe i od drugih? Zar možeš dopustiti da te uruši krik vapaja koji nije dostojan onoga Dobrog?! Možeš li pasti u sebi samome, čak toliko da odustaneš od života?! Tražim te, gdje si...?! Vapim za tobom i tvojom pažnjom, da staviš svoje dlanove na moja ramena i da zajedno koračamo. Gdje si, čovječe, bol me razara i krici koje čujem od tebe bivaju opustjeli, jer kao da idu nekim krivim putem. Pitam se samo zašto se bojiš prići mi kada te prihvaćam u cijelosti i želim ući u tvoje srce, jer moje riječi žedne su tvojih usana. Dođi u moj dom, nastani se i ugodno smjesti, jer ja sam tu ne da se plašiš i umireš, već da živiš i ne budeš izgubljen u svojoj stvarnosti. Čuo sam te kada si vapio i nisam to zaboravio... Znam da možda strepiš pred veličinom o kojoj ti govore da jesam. Jednom si rekao »Ti znaš, Gospodine, da Te ljubim...« Da, ja

to znam, ali žedam za tim da u zajedništvu koračamo u mom domu, jer ovdje sam i slušam, ovdje sam i čekam. Gdje si? Reci mi, da te uzmognem prigrliti u svoje naručje kako nikada više ne bi pomislio da si izgubljen. Ljubim te, čovječe, i znam da i ti mene ljubiš u sebi, ali se to možda bojiš iskazati. Ja ti kažem »Ne boj se, čekam te ovdje gdje ti jesi, u tebi samom, u pogledu koji se u tebi odražava od onog pogleda koji ti je upućen. Dođi, budi tu, trebam te... Trebam tvoje usne da mogu govoriti, tvoje srce da se ondje mogu nastaniti, tvoje ruke i noge da mogu djelovati. Da, trebam te cijela i točno onakva kakav ti jesi, jer ljubim te i čekam da mi uzvратиš, da osjetiš da sam te prigrlio, da nisi izgubljen, već suprotno, ovdje u meni ti jesi i ja jesam u tebi. Dođi ovdje pred vrata Ljubavi, jer ona ti je otvorila svoju milostivu Prisutnost i zato uđi, ZOVEM TE...«

Piše: Maja Pažin

Živimo li u praznini ili u životu bez smisla?

»Ne vidim znakova svojih, proroka više nema, i nitko među nama ne zna dokle...« (Ps 74, 9)

Često puta nam se dogodi da se, zaustavljeni jednim trenutkom uzdaha nekoga od nas, okrenemo samima sebi i uđemo u onaj dio osobnog koji šuti, kriven i od vlastita lica. Kad se nađemo sami, izolirani od svega i svih, bez ikakva doticaja s okolinom, ne razmišljajući ni o čemu, imamo osjećaj da nas nekakva praznina guta i uvlači u ništavilo. I tada si u svom neznanju postavljamo pitanje: Kamo je nestala naša sreća? Nestao osmijeh s našeg lica? Naša razmišljanja i doživljaji postaju nam velika nepoznanica. U tom trenutku stvara se osjećaj izgubljenosti i pad samopoštovanja. Danas su vijesti pretrpane automobilskim nesrećama, dječjim samoubojstvima i nasiljem nad maloljetnicima i ženama, a najčitanija rubrika u novinama jest crna kronika. Dok jedni kopaju po kontejnerima kako bi prehranili obitelj, drugi uživaju vozeći se u najnovijim modelima skupocjenih automobila...

Samo šutnja Neba može zaustaviti tako nešto. Odlazim, bježim od civilizacije tražeći plavetnilo neba koje tako lako ulazi u dušu promatrača. Taj osjećaj u ovome blistavom trenutku osjećam kao potvrdu svega doživljenoga. To plavetnilo nalazi mjesta u mojoj duši, u kojoj se otvara ljepota smisla postojanja svega stvorenoga. Sada sam svjesna da tražeći Mu lice i ne znamo da su Njegovi obrisi u svemu oko nas. Stvoritelj je nenametljiva prisutnost u svemu. Njega treba tražiti u malim stvarima, poput dječjeg osmijeha, ili tek procvale voćke. Tek će to obrisati svaku našu lošu misao, izvući nas iz životnog kaosa, ljudske nepravde i osje-

ćaja krivice. Kakvo li je zaista lice Božje? Ne možemo ga pojmiti do kraja jer smo blokirani vlastitom ograničenošću. Treba se jednostavno vratiti u život ispunjen nadom. Svaki čovjek gaji nadu, štoviše, ona je usađena u svakom čovjeku. Jer Bog je tako silan da nas neprestano obdaruje iskustvima duha kako bi nas osnažio u vjeri i ljubavi.

Kad sam umorna od puta k zvijezdama da ljudima u noći donesem malo svjetla, sjednem u tišinu i nalazim Tebe, Bože moj. Duboko u sebi, i u svemu oko sebe, osjećam veliku tajnu. Bože, za mene si posve blizu, za mene si tu, osjetljivo, dohvatljivo prisutan. Više nego zrak u mojim plućima, više nego krv u mojim žilama... Vjerujem u Tebe, kao što slijepac vjeruje u sunce, ne zato što ga vidi, nego zato što ga osjeća. Sve si mi dao, sve što imam, sve što jesam.

Kutak svakodnevnice

P(p)ovjerenje

Brate moj,
ovog dana želim ti reći,
govoriti s tobom, povjerenje steći.

Naravno, potrebno je uzajamno povjerenje,
ali i Božji naum i dopuštenje.
Zato Njemu dajemo sve
velik je On u sve vjekove.

Ohrabrit će i čuvat sve
dokle god oni njemu predaju se;
i stoga se gradi povjerenje
i ostaje uz
Povjerenje.

Petar Kopunović Legetin

VLČ. IVAN BURIK

PIŠE: MARGARETA GREGIĆ

U četvrtak, 5. ožujka ove godine, u Dvorani biskupa Antuna Mandića imali smo priliku vidjeti dokumentarni film Jakova Sedlara o životu pokojnog svećenika Ivana Burika. Premijera filma na našem Fakultetu bila je otvorena za javnost. Prije samog početka, pozdravnim nam se riječima obratio i sam redatelj te napravio kratku uvertiru u film. Iz filma, ali i kratkih životopisa koji su nam podijeljeni kako bi nam omogućili kvalitetnije praćenje samoga filma, saznali smo kako je vlč. Ivan Burik, mučenik Srijema, rođen 4. studenoga 1928. godine u srijemskom selu Neštin. Mučeničkom smrću umro je u Tovarniku za vrijeme Domovinskog rata. Nakon što je ostao bez oca, s majkom i bratom često se seli, najviše iz političkih razloga. Radio je kao pastir, odslužio vojni rok te bio zaposlen kao službenik u Mjesnoj zajednici u Strizivojini. Biva poslan na doškolavanje za statističare u Zagreb. Često se druži sa svećenicima te ga komunisti u Đakovu tjeraju s radnog mjesta. Privatno završava gimnaziju na Šalati u Zagrebu te potom Teološki studij u Đakovu. Za svećenika je zaređen kada je imao trideset godina, 6. ožujka 1960. Isprva dobiva službu u jednoj đakovačkoj župi, u čijim filijalama podiže prve katehetske dvorane i uređuje sakristije. Započinje pastoralni rad te pomaže filijalama

da se osamostale kao župe. Uspijeva u svojoj namjeri te danas, zahvaljujući njemu, postoje župe Viškovci, Đakovačka Satnica i Đakovački Selci. Službu kapelana obavljao je tri godine. Najveći dio svoje svećeničke službe proveo je u Tovarniku, gdje je bio župnikom, punih 28 godina. U Tovarnik dolazi 1. srpnja 1963.; tamo zatječe vrlo tešku situaciju, prouzročenu zbivanjima II. svjetskog rata.

Vlč. Burik započinje s obnovom župnih objekata i čitave župne zajednice. Izgradio je novi sakralni objekt, uz koji je i župni dom, bavi se katehizacijom djece i mladih. Pokazao se kao velik čovjek pomažući i pravoslavnom stanovništvu Tovarnika, gdje se iskazao njegov duh i zagovaranje ekumenskog dijaloga. Tijekom Domovinskog rata, koji ostavlja duboke i bolne tragove u ljudima, vlč. Burik nastoji pomoći svima koji su u potrebi, što kao veliku prijetnju shvaćaju srbijanske paravojne postrojbe i lokalni tovarnički srpski dobrovoljci, koji ga 8. listopada 1991. godine mučki ubijaju u župnoj kući u Tovarniku. Burik je ekshumiran iz masovne grobnice te pokopan na mjesnom groblju 31. siječnja 1998. godine. Svojim nam je životom pružio pravi primjer patriotizma, altruizma i istinskog življenja u Kristu.

Druga duhovna obnova za studentice i studente laike

Već drugi put ove akademske godine, studentice i studenti laici pozvani su na duhovnu obnovu. Održana je u prostorijama fakultetske Dvorane J. J. Strossmayera 4. travnja ove godine s početkom u 9.00 sati. Voditelj susreta bio je o. Arkadiusz Krasicki, studentski kapelan u Osijeku, koji je govorio o izvorima ateizma, obitelji koja je pred izazovom ateizma danas te o vlastitim žrtvama. Studenti su imali priliku za osobni razgovor ili ispovijed nakon svakog predavanja. S o. Arkadiuszom došli su, kao gosti, i jedan student te bračni par koji je govorio o svome »upoznavanju« Krista, a

najviše o vlastitom životu u brojnoj obiteljskoj zajednici koja uz Božju pomoć uspijeva ostvariti sve svoje ciljeve. Susret je završio euharistijskim klanjanjem u župnoj crkvi te zajedničkim ručkom i, naravno, pozitivnim komentarima glede druge duhovne obnove za mlade našega Fakulteta.

Ženska nogometna ekipa našeg fakulteta

Od nedavno je, na radost mnogih, najvažnija sporedna stvar na svijetu pronašla svoje mjesto među ženskom populacijom i na našem Fakultetu. Nogomet je postao »zanimacija« naših studentica te već imaju momčad od sedam članica koje se redovito nalaze i do tri puta tjedno kako bi usavršile svoju igru, te tako mogle ponosno stati rame uz rame dečkima kojima je ova igra, čini se, u krvi. Treninzi se održavaju na igralištu pored Gradske dvorane, na nekadašnjem »Partizanu«. Iako mala, ekipa svakako ima priliku biti ponos našega Fakulteta. Naravno, svaka djevojka koja i sama želi zaigrati u našoj fakultetskoj

»reprezentaciji«, sada za to ima i priliku. Ekipu vodi iskusni nogometni trener Danijel Šokić.

Studijsko putovanje studenata pete godine KBF-a u Đakovu

Piše: Slavka Medved

Kao studenti pete godine Katoličkog bogoslovnog fakulteta u posljednjem semestru svojega studija odlučili smo poći na studijsko putovanje. Budući da prednost imaju hrvatski gradovi, odluka je pala na Dubrovnik. Putovanje je započelo 16. a završilo 19. travnja 2009. godine. Đakovo smo napustili u četvrtak, u jutarnjim satima, pod vodstvom dr. sc. Ive Džinića i dr. sc. Drage Tukare, a u organizaciji kolege Jose Maroševića, koji si je dao truda detaljno osmisлити svaki dio ovoga puta. S obzirom da smo se uputili preko susjedne

nam Bosne i Hercegovine, prvo odredište bila nam je Banja Luka. Tamo nas je srdačno dočekaо doc. dr. sc. Miljenko Aničić. Poveo nas je do katedrale Sv. Bonaventure, u Caritasov medicinski centar s ambulantom koja stoji na raspolaganju siromašnim pacijentima, starački dom i trapistički samostan koji je nekad bio jedan od najvećih samostana takve vrste u Europi. Nakon kratkog predaha i ručka, kojim nas je također počastio profesor Aničić, uputili smo se prema Jajcu. Usput smo posjetili Svetište svetog Ive u Podmilačju, jedno od najsta-

rijih svetišta u Bosni i Hercegovini, koje datira čak iz 15. stoljeća. Zbog svoje posebnosti dobilo je epitet bosanski Lourdes. U samom Jajcu dočeka nas je fra Drago, te smo uz vodiča obišli franjevački samostan gdje se čuvaju kosti posljednjeg bosanskog kralja Stjepana Tomaševića, zatim hram boga Mitre i nekropolu, toranj Svetoga Luke i džamiju koja jedina nosi žensko ime: Esma Sultanova. Posebno nas je očarao prelijepi slap rijeke Plive i njene male vodenice koje kriju mnoge legende. Nakon cjelonoćne vožnje, u Dubrovnik smo stigli rano ujutro, u petak 17. travnja. S doručkom nas je počastio župnik župe Svetog Mihajla, velečasni Željko Kovačević. Istoga dana posjetili smo znamenite dubrovačke zidine, izgrađene između 13. i 17. stoljeća. One su nas osobito oduševile i usjekle nam se u pamćenje svojom posebnosti i ljepotom. Ostatak dana imali smo slobodan za šetnju gradom i odmor u hotelu »Ivka« u kome smo bili smješteni. Subotnje prijepodne proveli smo u obilasku staroga grada, uz vodstvo gospara Ive Jelića koji nam

je vrlo lijepo, slikovito i detaljno ispričao povijest svakog pojedinog spomenika. Posjetili smo dubrovačku katedralu i njezin relikvijar, franjevački i dominikanski samostan, Muzej ratnih stradanja u Dubrovniku te spomen žrtava Domovinskog rata. Pomalo kišno popodne i večer proveli smo u samostalnom razgledavanju grada i veselom druženju u hotelu. U nedjelju, nakon svete mise, na kojoj smo sudjelovali zajedno s vjernicima župe Svetog Mihajla, napustili smo taj prelijepi grad. Budući danas je put poveo kroz Bosnu, nakratko smo se zaustavili u Sarajevu. Tamo nas je dočeka povjerenik za mlade Vrhbosanske biskupije, velečasni Šimo Maršić i proveo starom jezgrom grada, vidjeli smo Begovu džamiju, prošetali Bašćaršijom, pojeli prave bosanske čevape te posjetili katedralu i Bogoslovno sjemenište Vrhbosanske biskupije. U kasnim popodnevnim satima naš je autobus krenuo prema granici. U ponedjeljak, 19. travnja, nešto iza ponoći, naše je putovanje završilo povratkom u Đakovo. Svi mi, kao studenti pete godine, još jednom zahvaljujemo profes

orima Ivi Džiniću i Dragi Tukari koji su odvojili svoje vrijeme i dobru volju da pođu s nama; naravno, i profesoru Miljenku Aničiću koji nas je dočeka i ugostio u Banjoj Luci te na poseban način kolegi Josi Maroševiću što je cijelo putovanje organizirao i vodio. Zahvaljujemo i našem Fakultetu na financijskoj pomoći, kao i drugim sponzorima, te svima koji su nas ugostili u svojim župama, gradovima i pružili gostoprimstvo.

LJETNI ISPITNI ROK

(15. VI. – 11. VII. 2009.)

Doc. dr. sc. Miljenko ANIČIĆ	
Posebna moralna teologija, II.	15. i 30. VI. – 9h
Socijalni nauk Crkve, I. i II.	16. VI. i 1. VII. – 9h
Bioetika, spolni i ženidbeni moral	15., 16., 30. VI. i 1. VII. – 9h

Prof. dr. sc. Pero ARAČIĆ	
Za sve ispite	17., 26. VI. i 3. VII. -9h

Mr. sc. Josip BERNATOVIĆ	
Razvojna psihologija	16. i 30. VI. – 9h
Pastoralna psihologija	17. VI. i 1.VII. – 9h

Dr. sc. Ivica ČATIĆ	
Za sve ispite	15. VI. i 1. VII. – 9h

Doc. dr. sc. Antun ČEČATKA	
Osnove latinskog jezika, I. i II.	15. i 27. VI. – 9h
Latinski jezik, I. i II.	
Ekumenska teologija, I. i II.	16. i 30. VI. – 9h
Istočno bogoslovlje, I. i II.	17. VI. i 1. VII. – 9h
Istočna liturgika i ikonografija, I. i II.	17. VI. i 1. VII. – 9h

Mr. sc. Ivan ČURIĆ	
Ontologija	15. i 17. VI.; 3. VII. – 9h
Filozofska antropologija, I. i II.	15. i 17. VI.; 3. VII. – 9h

Doc. dr. sc. Vladimir DUGALIĆ	
Osnovna moralna teologija, I. i II.	26. VI. i 9. VII. – 9h
Teološka socijalna etika	24. VI. i 8. VII. – 9h
Penitencija	23. VI. i 10. VII. – 9h

Mr. sc. Darija DAMJANOVIĆ	
Opća crkvena povijest, I.: Stari i srednji vijek	18., 26. VI. i 11. VII. -9h
Povijest Crkve u Hrvata, I.: Stari i srednji vijek	
Izborni kolegij	27. VI. i 10. VII. – 9h

Dr. sc. Ivo DŽINIĆ	
Za sve ispite	16. i 30. VI. -9 h

Doc. dr. sc. Grgo GRBEŠIĆ	
Za sve ispite	19. VI. i 3. VII. – 9h

Doc. dr. sc. Đuro HRANIĆ	
Za sve ispite	20. i 26. VI.; 8.VII. – 9h

Prof. dr. sc. Ivan JURČEVIĆ	
Hrvatski crkvenoslavenski jezik i književnost	16. i 30. VI. – 9h

Mr. sc. Luka MARIJANOVIĆ	
Hebrejski jezik	15. i 30. VI. – 9h
Posebni uvod u SP SZ, I.	16. VI. i 1. VII. – 9h
Egzegeza SZ, I.	7. VI. i 2. VII. – 9h
Uvod i egzegeza NZ, II.	18. VI. i 3. VII. – 9h
Uvod i egzegeza NZ, IV.	19. VI. i 4. VII. – 9h
Izborni kolegij	20. VI. i 6. VII. – 9h

Mr. sc. Mato MIČAN	
Za sve ispite	18. VI. i 4. VII. – 9h

Mladen MILIĆ, dipl. teol.	
Uvod u filozofiju: Logika Izborni kolegij	15., 16., 30. VI. – 9h
Psihologija	15. i 30. VI. – 9h
Epistemologija	17. VI. i 1. VII. – 9h

Doc. dr. sc. Ivica PAŽIN	
Za sve ispite	16., 17. VI. i 1. VII. – 9h

Doc. dr. sc. Zvonko PAŽIN	
Sakramenti i blagoslovine Štovanja svetih i časoslov (pismeni) Zaostali ispiti (svi)	15. i 30. VI. i 7. VII. - 9h
Povijest liturgije Liturgijska inkulturacija	16. VI., 1. i 8. VII. -9h

Dr. sc. Stjepan RADIĆ	
Povijest filozofije, I.: stari vijek	17. VI. i 10. VII. -9h
Povijest filozofije, IV.: suvremena filozofija	18. VI. i 9. VII. -9h
Etika Svi zaostali ispiti	17. VI. i 10. VII. -9h
Kozmologija Svi zaostali ispiti	17. VI. i 10. VII. -9h

Mr. sc. Bože RADOŠ	
Za sve ispite	16. i 30. VI. -9h

Doc. dr. sc. Ivica RAGUŽ	
Sakramenti općenito Otajstvo Utjelovljene Riječi, I. i II.	18. VI. i 02. VII. – 9h
Otajstvo Trojedinog Boga, I. i II. Pneumatologija Marija u misteriju Krista i Crkve	19. VI. i 3. VII. – 9h
Svi kolegiji	20. VI. i 4. VII. – 9h

M ^o Vinko SITARIĆ	
Osnove gregorijanskog pjevanja, I. i II.	16. i 24. VI.; 7. VII. – 9h
Liturgijska glazba, I. i II.	15. i 23. VI.; 6. VII. – 9h
Svećenička pjevačka služba	15. i 23. VI.; 6. VII. – 9h

Prof. dr. sc. Nikola ŠKALABRIN	
Za sve ispite	16. i 23. VI.; 9. VII. – 9h

Mr. sc. Šimo ŠOKČEVIĆ	
Povijest filozofije, III.: od humanizma do Hegela	18. VI. i 2. VII. - 9h
Povijest filozofije, II.: srednji vijek	19. VI. i 3. VII. - 9h
Teodiceja, I. i II.	20. VI. i 4. VII. - 9h
Svi zaostali ispiti	18. VI. i 2. VII. - 9h

Doc. dr. sc. Željko TANJIĆ	
Za sve ispite	19. VI. – 17h 07. VII. – 10 h

Mr. sc. Marko TOMIĆ	
Opći uvod u Sveto pismo	18. VI. i 2. VII. - 9h
Uvod i egzgeza NZ, I.: Sinoptici	18. VI. i 2. VII. - 9h
Osnove grčkog jezika	18. VI. i 2. VII. - 9h
Biblijska arheologija	20. VI. i 4. VII. - 9h
Grčki biblijski jezik	18. VI. i 2. VII. - 9h
Biblijska teologija NZ	19. VI. i 3. VII. - 9h
Izborni kolegij	18. VI. i 2. VII. - 9h
Svi zaostali ispiti	18. VI. i 2. VII. - 9h

Dr. sc. Drago TUKARA	
Za sve ispite	26. VI. i 9. VII. – 9h

Doc. dr. sc. Karlo VIŠATICKI	
Za sve ispite	23., 24. i 26. VI.; 6., 7. i 8. VII. – 9h

Mr. sc. Davor VUKOVIĆ	
Za sve ispite	23. VI. i 7. VII. – 9h

Mr. sc. Suzana VULETIĆ	
Za sve ispite	08. VI. - 13.30 h i 22. VI. – 8.30 h

ISSN 1846-1336